

LIETUVOS RESPUBLIKOS VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIUS

VAIKO TEISIŲ APSAUGOS SKYRIŲ VEIKLOS TRŪKUMŲ, NUSTATYTŲ VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS ĮSTAIGOJE 2013 m. ATLIKTŲ TYRIMŲ METU, APŽVALGA

2014-07-31 Nr. 5-40

I. ĮŽANGA

Tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai įtvirtina, kad pasirūpinti vaiko priežiūra, vaiko visapusišku vystymusi, tinkamų gyvenimo sąlygų sudarymu, teisių užtikrinimu visų pirma pareigą turi vaiko tėvai (kiti teisėti vaiko atstovai), o valstybės ir savivaldos institucijoms tokia pareiga atsiranda, kai vaiko tėvai šios teisės dėl įvairių priežasčių negali užtikrinti. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus praktikoje atsiskleidžia atvejai, kai tėvai (kiti teisėti atstovai) tinkamai vaiko teisių ir teisėtų interesų neužtikrina, o neretai ir daro didelę žalą nepilnamečiams vaikams savo elgesiu, nesirūpindami vaikais, neprižiūrėdami jų, smurtaudami prieš vaikus bei kitais netinkamais veiksmais.

Kad vaikas būtų apsaugotas nuo jo teisių pažeidimo ir sudarytos palankios jo vystymuisi reikalingos sąlygos, tarptautinėmis ir nacionalinėmis teisės normomis įtvirtinta valstybės pareiga suteikti vaikui reikalingą apsaugą, kai to padaryti negali vaiko tėvai (kiti teisėti atstovai). Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija įpareigoja valstybes dalyves imtis visų reikiamų teisinių, administracinių ir kitų priemonių Konvencijoje pripažintoms vaiko teisėms įgyvendinti.

Savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyriai yra pagrindinė vaiko teisių ir interesų apsaugos, gynimo ir atstovavimo institucija vietos savivaldos lygmenyje, todėl Vaiko teisių apsaugos skyrius yra teritoriniu principu veikianti valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija, pagal teisės aktais įtvirtintą tikslą (uždavinius) bei suteiktą kompetenciją esanti ir turinti būti arčiausiai vaiko, kad laiku ir tinkamai būtų sustabdyti ir pašalinti vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimai bei užkirstas kelias pažeidimams atsirasti. Valstybei siekiant šio tikslo, Vaiko teisių apsaugos skyrių veikla turi būti ne tik atitinkanti ją reglamentuojančias bendrąsias ir specialiąsias teisės normas, tačiau ir būti suvokiama bendrame vaiko situacijos kontekste, individualizuota konkrečiau vaiko atžvilgiu, ir tokiu būdu sudaranti prielaidas išspręsti susiklosčiusią situaciją geriausiai vaiko interesais.

Iš vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus praktikos matyti, kad Vaiko teisių apsaugos skyriai savo profesinėje veikloje susiduria su įvairiomis situacijomis, nepalankiomis nepilnamečiui vaikui, ypač dėl jų tęstinio pobūdžio, taip pat asmenų, nuo kurių vaikas yra priklausomas, problemų sudėtingumo, dėl ko vaiko situacijos sprendimui reikalingas kompleksinis teisinis situacijos įvertinimas bei tęstiniai (ne vienkartiniai) vaiko teisių apsaugos institucijos veiksmai bei glaudus bendradarbiavimas su kitomis vaiko teisių apsaugos srityje veikiančiomis institucijomis (asmenimis).

Iš vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus praktikos matyti, jog neretai, nepilnamečio vaiko situaciją išsprendus vienkartiniais sprendimais, atvejo sudėtingumas ir problemiškas, o dažnai ir vaikui žalą darančios pasekmės, išryškėja tik ateityje. Vaiko teisių apsaugos skyriui visapusiškai neįsigilinus į situaciją, nesurinkus reikiamos išsamios informacijos iš ją galinčių suteikti institucijų (asmenų), susijusiems asmenims išsamiai neišaiškinus vaiko teisių pažeidimo pobūdžio ir nenukreipus (nepaskatinus) jų veiklos tinkama linkme, laiku nesiėmus prevencinių priemonių pažeidimams išvengti, nesprendus atsakingų už pažeidimus asmenų atsakomybės klausimo, delsiant priimti reikiamus sprendimus geriausiai vaiko interesais ir kt., lieka neišnaudota visuma Vaiko teisių

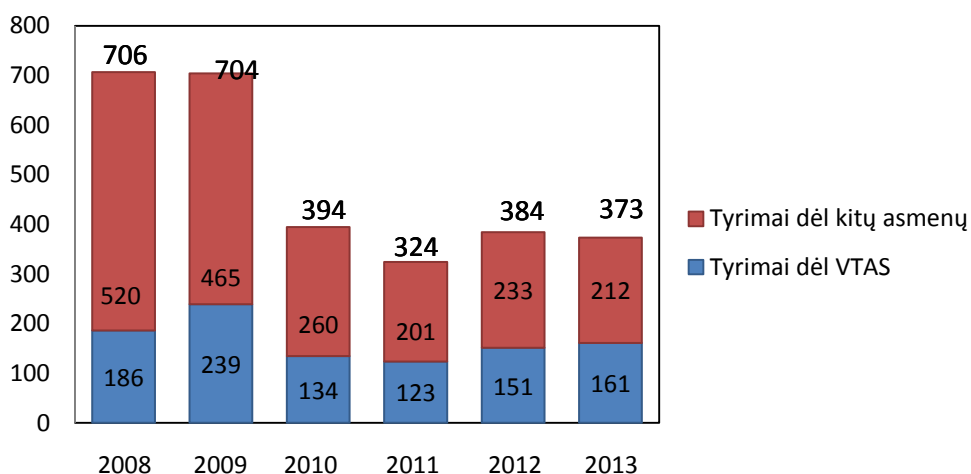
apsaugos skyriams teisiškai prieinamų galimybių užkirsti kelią aplinkybių su vaiką žalojančiomis pasekmėmis susiformavimui ir įsitvirtinimui. Šios apžvalgos tikslas – apibendrinti nustatytus minėtus Vaiko teisių apsaugos skyrių veiklos trūkumus siekiant juos identifikuoti, informuoti apie juos bei sudaryti prielaidas veiksmingai juos šalinti bei jų išvengti.

Vaiko teisių apsaugos skyriai, funkcionuojantys teritoriniu principu skirtingose pagal dydį savivaldybėse, gali susidurti ir su skirtinga vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos pažeidimų įvairove, pažeidimų pasikartojimu, taigi, šių pažeidimų sprendimų dažnumas bei praktika gali būti skirtinga. Šia apžvalga tai pat siekiama apibūdinti svarbiausius, taip pat dažniausiai pasikartojančius vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimus dėl netinkamo/nepakankamo Vaiko teisių apsaugos skyrių veikimo/neveikimo, tikslu informuoti apie didžiausio dėmesio reikalaujančią vaiko teisių pažeidimų problematiką, formuoti bendrą vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus atliekamų tyrimų metu nustatytų Vaiko teisių apsaugos skyrių veiklos trūkumų vertinimo praktiką bei tokiu būdu mažinti vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimų atvejų skaičių.

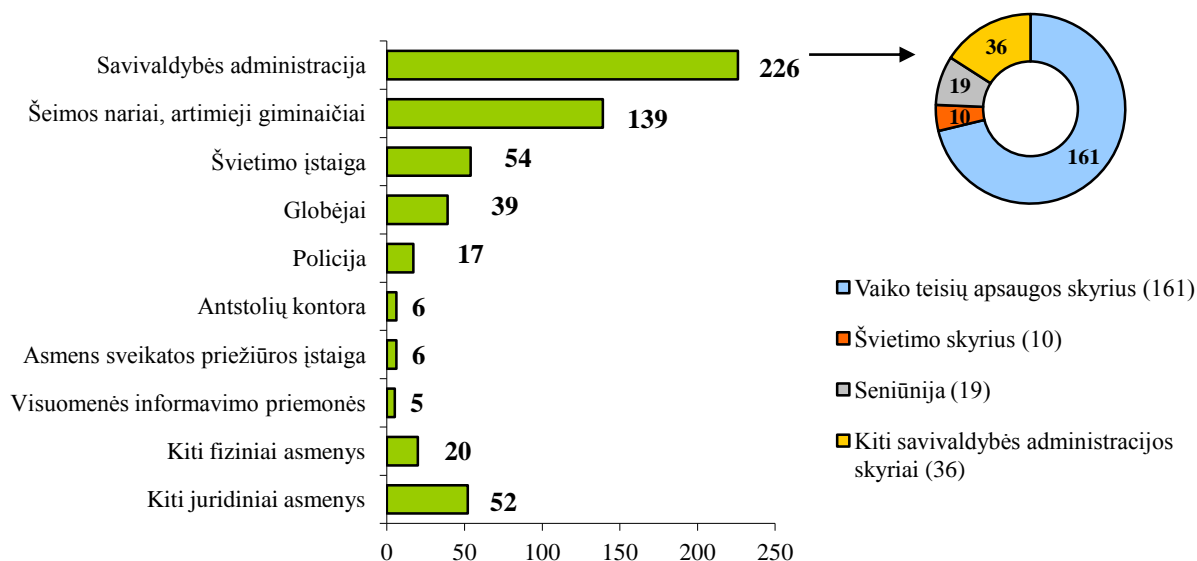
II.VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS ĮSTAIGOJE GAUTŲ SKUNDŲ BEI ATLIKTŲ TYRIMŲ STATISTIKA

2013 m. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje buvo gauta 290 skundų ir pradėti 83 tyrimai vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iniciatyva. Atlikus 2013 m. Įstaigoje pradėtų tyrimų (pagal skundus ir vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iniciatyva) analizę nustatyta, kad, kaip ir ankstesniais ataskaitiniais metais, daugiausia skūstasi savivaldybės administracijos padalinių veikla (226, iš jų – savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių (161)).

Skundai 2008-2013 m.

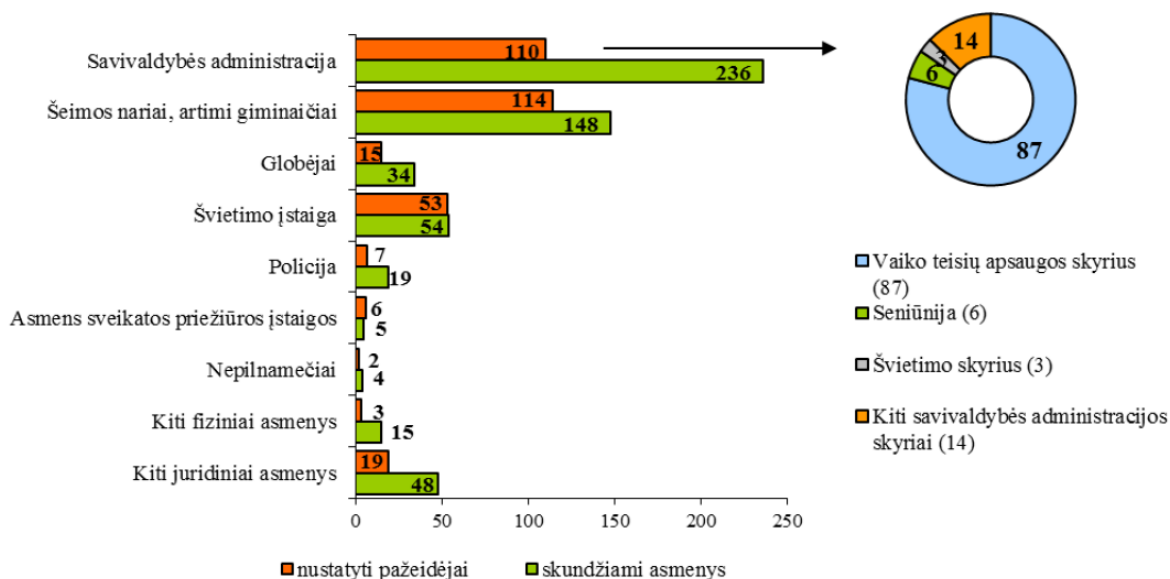

Asmenys, dėl kurių veiksmų (neveikimo) pradėti tyrimai

2013 m. nustatyti vaiko teises pažeidę asmenys

Lyginant 2013 m. su 2012 m., nusiskundimų dėl savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių veiklos (2012 m. buvo skųstasi 156 kartus) ir pasitvirtinusių atvejų (2012 m. pažeidimai nustatyti 61 atveju, t. y. 39 proc.) skaičius padidėjo. 2013 m. buvo 161 nusiskundimų atvejais savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriumi, iš jų pasitvirtino 87 (54 proc.) atvejai.

Paminėtina, jog nustatytų pasitvirtinusių pažeidimų statistikai būdinga ir tie atvejai, kai pareiškėjas skundė vieną ar kelias institucijas (asmenis), pažeidusias vaiko teises, tačiau, atlikus

tyrimą, buvo nustatyti kiti pažeidėjai (šiuo atveju VTAS), arba nurodyti nusiskundimai ne tik pasitvirtino, bet buvo nustatyti ir papildomi pažeidimai (šiuo atveju VTAS).

III. VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS ĮSTAIGOJE ATLIKTUOSE TYRIMUOSE NUSTATYTI VAIKO TEISIŲ APSAUGOS SKYRIŲ VEKLOS TRŪKUMAI

- ***Nustatyti Vaiko teisių apsaugos skyrių veiklos trūkumai dėl nepakankamo bendradarbiavimo***

Vienas svarbiausių Vaiko teisių apsaugos skyriaus (toliau - VTAS) uždavinių, numatytų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. gruodžio 12 d. nutarimu Nr. 1593 patvirtintuose Bendruosiuose vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatuose - bendradarbiauti su valstybės, savivaldybės institucijomis ir įstaigomis, nevyriausybėmis organizacijomis ir bendruomenėmis vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos klausimais. Tyrimų metu nustatyta, kad VTAS neišnaudoja jiems teisės aktais suteiktų galimybių, neskiria reikiamo dėmesio savalaikiam ir aktyviam bendradarbiavimui.

✓ *Vadovaujantis Bendrųjų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatais, VTAS kartu su <...> seniūnijomis, policijos įstaigomis, <...> asmens sveikatos priežiūros <...> bendruomenėmis ir vaikų atstovais organizuoja bendrus pasitarimus ir priima suderintus sprendimus dėl vaiko teisių apsaugos ir teisės pažeidimų prevencijos gerinimo; taip pat, Skyrius, vykdydamas jam pavestus uždavinius, rengia ir įgyvendina vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos priemones, tarp jų ir skirtas vaiko teisių pažeidimų prevencijai gerinti; konsultuoja tėvus, socialinius darbuotojus, vaikų teisių apsaugos, globos (rūpybos) ir teisės pažeidimų prevencijos klausimais. VTAS turi teisę kreiptis į asmens sveikatos priežiūros įstaigas dėl vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimų priežasčių nagrinėjimo; teisės aktų nustatyta tvarka gauti iš asmens sveikatos priežiūros darbuotojų jų turimą su vaiko teisių apsauga susijusią informaciją, kt.*

Pareiškėja skunde nurodė, kad vasarą kreipėsi į VTAS dėl globojamų išsekusių vaikų (globa tėvų prašymu), tačiau jos teigimu, VTAS netinkamai sureagavo – nuvykę darbuotojai tik patikrino, kad maisto yra, bet neatkreipė dėmesio, kodėl vaikai tokie sulysę; specialistai galimai nekalbėjo su vaikais, ar jiems netrūksta maisto. Vaikams pradėjus lankyti mokyklą rugsėjį, mokyklos darbuotojai dėl sulysusių vaikų patys kreipėsi į medikus.

Siekiant tinkamai įgyvendinti vaiko teisių apsaugą, būtinas glaudus institucijų bendradarbiavimas. Įvertinus Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje gautą medžiagą, nustatyta, kad VTAS per mažai dėmesio skyrė informacijos apie vaikų sveikatos būklę surinkimui ar įpareigojimui globėjai skubiau kreiptis į medikus (kaip nurodė pareiškėja, vienas vaikų vasarą einant su ja į parduotuvę parklupo ir sakė, kad dažnai jam taip yra, nes svaigsta galva, pareiškėjos teigimu, šią informaciją ji perdavusi ir VTAS) – VTAS, surinkęs informaciją, jog vaikams maisto galimai netrūksta, nepagrįstai apsiribojo tik vaikų nuvedimo pas bendruomenės slaugytoją galimybe, ir paliko klausimą spręsti globėjai, įpareigodami ateityje pateikti mokyklai skirtas gydytojo pažymas ir VTAS. Vertinant, ar pranešimo VTAS metu buvo pasirinktos pakankamos priemonės įvertinti tuometinę vaikų sveikatos būklę, ar vaikams buvo užtikrintos reikiamos sveikatos priežiūros paslaugos, svarbu įvertinti teisės aktais suteikiamas teises ir pareigas, nustatomą kompetenciją ir atsakomybę atskiriems sveikatos priežiūros sistemos darbuotojams. Pažymėtina, kad Bendruomenės slaugytojo veikla apsiriboja asmens sveikatos priežiūros (bendruomenės slaugos) paslaugų teikimu – asmens slaugos poreikių nustatymu, atskirų slaugos veiksmų atlikimu. O būtent šeimos gydytojas diagnozuoja ligas, gydo pacientus bei rekomenduoja profilaktikos priemones, konsultuojasi ir siunčia pacientus pas atitinkamą specialistą. Gydytojas turi sudaryti tyrimų planą, atlikti bendrą ir specialų ligonio ištyrimą,

privalo išmanyti dažniausių vaikų ligų pagrindinius simptomus bei sindromus, įvairaus amžiaus vaikų visų organų bei jų sistemų anatomines, fiziologines ypatybes, vaikų ištyrimo metodiką ir duomenų įvertinimą, racionalų įvairaus amžiaus vaikų maitinimą, įtarti, diagnozuoti ir gydyti įvairias ligas. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, manytina, kad globėjos įpareigojimas apsilankyti pas bendruomenės slaugytoją, kuri tik atliko vaikų antropometrinius matavimus, nebuvo pakankama priemonė vaikų sveikatos būklei įvertinti. Be to, nustatyta, kad VTAS tik rudenį, gavęs pakartotinių signalų apie nesveikai atrodančius vaikus, pasidomėjo, ar globėja nuvedė vaikus pas gydytoją, o gavęs pranešimą vasarą nesikreipė į medikus dėl informacijos apie vaikų sveikatą ar jos patikrinimą, siekiant išsiaiškinti, kokia buvo vaikų sveikata iki tol, kokių nusiskundimų turėta, ar tėvai/globėjai vykdė gydytojų nurodymus, pan.

✓ *Vadovaujantis Bendrųjų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatų 12 punktu, VTAS įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka privalo organizuoti vaiko teisių apsaugos priemonių įgyvendinimą savivaldybės teritorijoje; 8.14 punkte numatyta VTAS teisė gauti iš valstybės, savivaldybės institucijų ir įstaigų visą reikiamą informaciją apie vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugą.*

Nepilnametė pateikė skundą dėl atsisakymo nustatyti jai rūpybą šeimoje, nurodė, kad vasaros atostogoms išvyko pas tetą ir nenori grįžti į namus, nes tėvai girtauja, nesirūpina ja ir seserimis, su mamos sutikimu ji pradėjo mokytis kito miesto gimnazijoje. Skundo tyrimo metu nenustatyta pagrindo vaiko rūpybai skirti, visų susijusių institucijų teigimu, mergaitė išvyko visų šalių tarpusavio susitarimu, siekiant suteikti geresnes buitines sąlygas, tėvai neatsisakė rūpintis dukra, mergaitei gyvenant šeimoje nebuvo gauta informacijos, kad tėvai netinkamai įgyvendintų savo kaip tėvų valdžią vaikų atžvilgiu. Tačiau vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė VTAS dėmesį į vaiko teisių apsaugos priemonių įgyvendinimo trūkumą.

Siekiant tinkamai įgyvendinti vaikų teises ir jų teisėtus interesus bei spręsti šeimoje kylančias problemas, būtinas glaudus institucijų, taip pat tėvų ir specialistų, galinčių suteikti kvalifikuotą pagalbą tėvams bei jų vaikams, bendradarbiavimas. Nepilnametei apsigyvenus atskirai nuo tėvų, nei VTAS, nei socialines paslaugas teikiančio centro socialiniai darbuotojai nesidomėjo nepilnametės gyvenimo sąlygomis (nesikreipė į kitos savivaldybės VTAS su prašymu patikrinti, ar nepažeidžiamos nepilnametės teisės ir interesai, vaikas nėra nuteikiamas, ar užtikrinamas vaiko ugdymas, ar tėvai domisi ugdymu), iš pateiktos informacijos nėra duomenų, ar lankantis šeimoje, institucijų atstovai domėjosi, kaip tėvai įgyvendina savo tėvų valdžią atkirai gyvenančios dukters atžvilgiu - kaip palaiko ryšius, ar domisi jos ugdymu, sveikata, ar nėra problemų dėl išlaikymo, kokiomis priemonėmis galima būtų padėti šeimai sustiprinti vaiko ir tėvų tarpusavio santykius.

Kitu panašiu atveju, nepilnametis po motinos mirties tėvo sutikimu išvyko gyventi į kitą rajoną, vaiko dėdė kreipėsi dėl vaiko globos. Šiuo atveju nei VTAS, nei socialiniai darbuotojai nesidomėjo nepilnamečio gyvenimo sąlygomis kitoje savivaldybėje (nesikreipė į vaiko buvimo vietos VTAS su prašymu patikrinti, kokios vaiko gyvenimo sąlygos, ar juo tinkamai rūpinamasi), yra tik bendravę su vaiko dėde apie vaiką telefonu. Turint omeny konfliktinius vaiko tėvo ir dėdės santykius, manytina, kad vaiko buvimo vietos VTAS tai pat galėjo būti įtrauktas, siekiant nuolat bendrauti su vaiku, aiškinantis, ar tėvas palaiko (ir ar pakankamai palaiko) ryšius su sūnumi, kodėl nepalaiko, ar šeima, kurioje gyvena vaikas, užtikrina, skatina vaiko ir tėvo ryšių atstatymą, ar vaikui nekyla sunkumų adaptuojantis, taip pat siekiant paskatinti vaiką ir jo giminaičius palaikyti artimesnius ryšius su tėvu ir močiute, likusiais vaiko buvusioje gyvenamojoje vietoje. Taip pat turint informacijos, kad tėvas nesiuočia vaikui išlaikymui reikalingų lėšų, pats nusiųstė sūnui daiktų, įgytų su valstybės parama mokyklinėms prekėms įsigyti (nusiųstė socialinė darbuotoja), nenuvyksta pas vaiką, nesirūpina, kad vaikas atvyktų pas jį atostogų, manytina, kad tiek socialinis darbuotojas, tiek VTAS turėjo atidžiau, operatyviau spręsti tėvo atsakomybės klausimą, nepaliekant šio klausimo mokslo

metų pabaigai. Netinkamas tėvo pareigų vykdymas buvo matomas jau pirmaisiais mėnesiais, vaikui išvykus, neaišku, kokių realių priemonių imtasi, todėl manytina, kad buvo tik pasyviai stebima situacija, fiksuojamas tėvo netinkamas valdžios įgyvendinimas.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, turėdama omeny panašių situacijų, kai vaikas iš socialinės rizikos šeimos išvežamas giminaičių į kitą Lietuvos kraštą motyvuojant geresnėmis sąlygomis, patirtį, kritiškai vertina šias situacijas ir institucijų veiksmus/neveikimą. Besikartojantys atvejai rodo, kad vaikui išvykus į kitą Lietuvos kraštą (kaip ir šiais atvejais, šeimos narius skyrė didelis atstumas), nutrūksta ar susilpnėja šeimos narių ryšiai, tėvai netenka galimybės rūpintis vaikais kiekvieną dieną, dėl materialinės padėties jiems sunku vaikus lankyti taip dažnai, kaip derėtų, o bendravimas telefonu neatstoja tiesioginio ir betarpiško tėvų ir vaikų bendravimo. Susiklosčiusios situacijos lemia, kad atsiranda pagrindas steigti laikinąją globą, nors vaikams išvykstant iš namų, šių pagrindų nebuvo.

✓ *Bendrujų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatų 8.14 punkte numatyta VTAS teisė gauti iš valstybės, savivaldybės institucijų ir įstaigų visą reikiamą informaciją apie vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugą.*

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje buvo nagrinėjamas skundas dėl netinkamos nepilnamečio vaiko priežiūros (pareiškėjo manymu - globos) senelės, galimai turinčios psichikos sveikatos sutrikimų, šeimoje. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad mažametis, nenustačius globos, buvo apgyvendintas senelės šeimoje dėl problemų šeimoje (motinos girtavimo), VTAS lankėsi senelės šeimoje tik gavus kaimynų pranešimus apie galimai netinkamą vaiko priežiūrą. VTAS nurodė, kad jokių skundų iš ugdymo, mokymo įstaigų, medikų, seniūnijos dėl mažamečio nėra gavęs (išskyrus kaimynų pranešimą telefonu), senelė rūpinasi vaikaičiu, jo poreikiais, maitinimu, lankosi mokykloje. Tačiau atlikus tyrimą ir gavus prieštarinę informaciją iš savivaldybės institucijų, paaiškėjo egzistuojančios bendradarbiavimo bei keitimosi informacija problemos tarp vaiko teises užtikrinančių institucijų rajone, o tai lėmė netinkamą vaiko padėties įvertinimą. VTAS savo iniciatyva neprašė informacijos iš seniūnijos, kuri geriausiai žino savo gyventojus, jų poreikius bei problemas, o iš seniūnijos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje buvo gauta informacija, jog senelė dėl sveikatos būklės (turi psichikos sveikatos sutrikimų) ne visuomet sugebėjo pasirūpinti savo vaikaičiu, apsilankymo metu namuose nustatyta, kad trūksta maisto atsargų, kyla bendravimo problemų: vaikas judrus, ne visuomet klauso močiutės, iš rajono socialinių paslaugų centro pateiktos informacijos matyti, kad tarp vaiko močiutės ir vaiko mamos yra įtempti ir disfunkciniai santykiai, vaiko motinai kilo nerimas dėl močiutės elgesio su sūnumi, neleidžiant aplankyti sūnaus.

✓ *Vaiko teisių apsaugos skyrius turi teisę kreiptis į <...> asmens sveikatos priežiūros įstaigas <...> dėl vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimų priežasčių nagrinėjimo (Bendrujų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatų 8.2 punktas), teisės aktų nustatyta tvarka gauti iš asmens sveikatos priežiūros <...> darbuotojų jų turimą <...> su vaiko teisių apsauga susijusią informaciją (Nuostatų 8.12 punktas).*

Nustatyta, kad VTAS vertino tėvų valdžios įgyvendinimo tinkamumą remdamasis tik vieno iš tėvų situacijos apibūdinimu. Vaikui turint sveikatos problemų, dėl kurių vaikui būtina užtikrinti sveikatos priežiūros paslaugas, vertindamas, ar motina tinkamai įgyvendina motinos pareigas, skyrius nesurinko informacijos iš sveikatos priežiūros specialistų, rėmėsi vien tik motinos pateikta informacija.

Vaiko teisių apsaugos skyrius turi pareigą išsamiai išsiaiškinti kitų asmenų nurodytas skundžiamas aplinkybes, įskaitant patį vaiką bei jo įstatyminius atstovus, nesiremti vien trečiųjų asmenų pateikta informacija, ir nustatyti, ar vaikui reikalinga specialistų pagalba, ir jeigu ji reikalinga, bet neužtikrinamas pagalbos teikimas - išsiaiškinti tėvams jų pareigą užtikrinti, jog vaikas (esant reikalui ir šeima) gautų reikiamą specialistų pagalbą bei tėvams taikytiną teisinę atsakomybę.

✓ *Vadovaujantis Bendrųjų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatais, Skyrius vykdydamas jam pavestus uždavinius, vykdo vaiko teisių apsaugą savivaldybės teritorijoje, rengia ir įgyvendina vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos priemones, tarp jų ir skirtas vaiko teisių pažeidimų prevencijai gerinti (nuostatų 7 punktą).*

Skundo tyrimo metu gauta informacija, jog vaikų motina piktnaudžiauja alkoholiu (pati tai pripažino, žada keisti gyvenimo būdą); jos sugyventinis naudoja emocinį smurtą vaikų atžvilgiu (žemina vyresnius vaikus žodžiais), vaikams neleidžia įeiti į virtuvę, žiūrėti televizoriaus. Buvo nustatyta, kad tiriant šeimos atvejį VTAS nepakankamai išsamiai išanalizavo šeimos situaciją – nebuvo kreiptasi informacijos į policiją dėl galimo sugyventinio smurto vaikų motinos atžvilgiu; nebuvo keltas klausimas dėl vyresniųjų vaikų tėvo galimybių rūpintis vaikais, jo atsakomybės; nebuvo bendrauta su motinos sugyventiniu, dėl kurio gauta skundų, nesiaiškintas jo požiūris į vaikus, nebuvo keltas jo atsakomybės klausimas dėl galimo psichologinio smurto prieš vaikus, pan.

✓ *Vadovaujantis Bendrųjų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatais, VTAS bendradarbiauja su savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyriumi, seniūnijomis, socialinės paramos centrais ir derina su jais veiksmus ir sprendimus organizuojant pagalbą ir paramą vaikui ir socialinės rizikos šeimoms (7.37 punktą); taip pat, Skyrius, vykdydamas jam pavestus uždavinius, rengia ir įgyvendina vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos priemones, tarp jų ir skirtas vaiko teisių pažeidimų prevencijai gerinti (7.3 punktą); konsultuoja <...> pedagogus vaikų teisių apsaugos, <...> teisės pažeidimų prevencijos klausimais (7.26 punktą); kartu su savivaldybės <...> švietimo įstaigomis, bendruomenėmis ir vaikų atstovais organizuoja bendrus pasitarimus ir priima suderintus sprendimus dėl vaiko teisių apsaugos ir teisės pažeidimų prevencijos gerinimo savivaldybėje (7.38 punktą).*

Tyrimo metu nustatyta, kad VTAS reagavo į mokyklos pranešimus apie galimus vaiko teisių pažeidimus (apsilankydavo šeimoje, organizuodavo komisijos posėdžius). Tačiau VTAS neteikė grįžtamosios informacijos mokyklai apie priimtus sprendimus dėl gautų mokyklos pranešimų. Pvz., vidurinės mokyklos direktorė kreipėsi į VTAS (pažymėtina, kad viza ant gauto rašto – „į bylą“) dėl nepilnametės elgesio problemų, kuriame nurodyta, kad mergaitė nesilaiko bendrabučio tvarkos taisyklių, bėga iš pamokų, meluoja, pan., savivaldybės vaiko globos organizavimo komisijoje buvo sprendžiamas minėtas klausimas dėl mergaitės elgesio problemų, nutarta rekomenduoti jai lankytis pas mokyklos psichologą, tačiau nėra aišku, ar VTAS informavo apie šį sprendimą mokyklą. Taip pat, remiantis tyrimo metu gauta informacija prieita išvados, jog nei VTAS, nei seniūnija nesidomėjo, kaip įgyvendinama rekomenduota priemonė nepilnametei lankytis pas psichologą; konstatuotina, kad specialistai turėtų domėtis, ar yra įgyvendinamos teiktos rekomendacijos psichologo pagalbai, pakartotinai paskatinti ir motyvuoti tėvus aktyviau veikti šiuo klausimu - VTAS funkcija įgyvendinti priemones vaiko teisių pažeidimų prevencijai. Pagalbos pasiūlymas gali būti laikomas nepakankama priemone, jeigu vėliau yra vengiama vertinti pagalbos efektyvumą. Buvo nustatyta, jog tik gavus pranešimą iš Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos buvo prašoma mokyklos pateikti informaciją apie psichologo konsultacijas (mokyklos psichologo tyrimo išvadoje tarp kitų aplinkybių nurodoma, kad mergaitė pas psichologą lankėsi tik tris kartus, tačiau anksčiau nei buvo nuspręsta komisijoje). Informacija, kad mergaitė pas psichologą nesilanko, manytina, nebuvo žinoma specialistams, nes pateikiamoje socialinio darbuotojo informacijoje nurodoma, kad mergaitė pas psichologą lankosi, tačiau tai neatitiko realybės, o tikroji situacija nebuvo tikrinama. Tyrimo metu prieita išvados, kad dirbusios su šeima savivaldybės institucijos, privalančios užtikrinti vaiko teisių apsaugą, neišnaudojo teisės aktais suteiktų galimybių bei nepakankamai dėmesio skyrė keitimuisi informacija, realios situacijos šeimoje nustatymui ir vertinimui.

Šeimos atvejis buvo svarstomas savivaldybės vaiko globos organizavimo komisijoje, kuriame buvo kalbėta apie dažnus tėvų girtavimus, susidariusius didelius išskolinimus už patarnavimus, dukters norą būti apgyvendintai globos įstaigoje, tačiau pažymėtina, kad nebuvo priimta jokių sprendimų, kaip būtų galima padėti šeimai įveikti sunkumus (išskyrus skolų mažinimą), dėl pagalbos priemonių vaikui jokių sprendimų nebuvo priimta. Nutarta: rekomenduoti motinai sudaryti sutartis su komunalines paslaugas teikiančiomis įmonėmis dėl mokesčių mokėjimo ir skolų mažinimo, rekomenduoti VTAS surašyti abiem tėvams administracinės teisės pažeidimų protokolus.

• ***Vaiko teisių apsaugos skyriaus veiksmai, įgyvendinant pareigą imtis prevencinių priemonių dėl vaiko teisių pažeidimų***

Vadovaujantis Bendrųjų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatų 7 punktu, Skyrius, vykdydamas jam pavestus uždavinius, atlieka šias funkcijas - rengia ir įgyvendina vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos priemones, tarp jų ir skirtas vaiko teisių pažeidimų prevencijai gerinti.

Nustatyta nepakankamo VTAS darbo su vaiko šeimos nariais organizavimo, neišnaudojimo visų galimybių padėti tėvams ir kitiems artimiesiems giminaičiams spręsti vaiko teisių užtikrinimo, tarpusavio bendravimo problemas (mediacija, psichologo konsultacijos, pozityvios tėvystės įgūdžių lavinimas) atveju.

✓ *Vadovaujantis Bendrųjų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatų 7 punktu, Skyrius, vykdydamas jam pavestus uždavinius, atlieka šias funkcijas- rengia ir įgyvendina vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos priemones, tarp jų ir skirtas vaiko teisių pažeidimų prevencijai gerinti.*

Vaikas turi teisę gyventi kartu su tėvais, būti auklėjamas ir aprūpinamas savo tėvų šeimoje (LR CK 3.161 str. 3 d.).

Tėvai atlikdami pareigas auklėti ir rūpintis savo vaikais turi pirmumo teisę prieš kitus asmenis (LR CK 3.165 str.).

Tėvai turi lygias teises ir lygias pareigas savo vaikams, nesvarbu, ar vaikas gimė susituokusiems, ar nesusituokusiems tėvams, jiems santuoką nutraukus, teismui pripažinus ją negaliojančia ar tėvams gyvenant skyrium (LR CK 3.156 str. 2 d.). Už vaiko auklėjimą ir priežiūrą tėvai atsako bendrai ir vienodai. (LR CK 3.159 str. 2 d.)

Teisė gyventi kartu su tėvais glaudžiai susijusi su vaiko teise būti auklėjamam ar aprūpinamam savo tėvų šeimoje, ji atitinka ir pagrindinę tėvų pareigą ir teisę išauginti savo vaikus bei moralinių šeimos nuostatų ir taisyklių bei papročių visumos esmę. Taigi vaiko gyvenimas kartu su tėvais, jo auklėjimas ir auginimas savo tėvų šeimoje turi pirmenybę prieš kitus vaiko gyvenimo ir auklėjimo būdus. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, kad Konstitucijos 38 straipsnio 6 dalyje įtvirtintos bei Civiliniame kodekse, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme ir kituose teisės aktuose detalizuotos, tėvų pareigos auklėti ir išlaikyti savo vaikus vykdymas neįmanomas be nuolatinio bendravimo su vaiku, rūpinimosi jo materialine ir dvasine gerove. Jeigu tėvai nesirūpina vaikais, su jais nebendruoja, jų materialiai neišlaiko, reiškia, kad jie nevykdo savo konstitucinės pareigos, o tai yra pakankamas pagrindas taikyti tokiems tėvams sankciją – tėvų valdžios apribojimą.

Remiantis tyrimo medžiaga, VTAS apie 2 metus buvo žinoma aplinkybė, kad nepilnametis nuo mažumės faktiškai auga ne biologinėje šeimoje (jeigu nebuvo žinoma anksčiau), kai buvo gautas skundas dėl netinkamo vaiko elgesio, tačiau VTAS iš esmės nesprendė ir nevertino susidariusios situacijos, tėvas tik buvo informuotas apie tėvo pareigą rūpintis savo vaikais, pasiūlyta daugiau laiko praleisti su sūnumi, užmegzti artimesnius santykius.

Kito skundo tyrimo metu buvo nustatyta, kad dėl disfunkcinių santykių šeimoje nepilnametė išsikėlė (nenumatytam laikotarpiui) gyventi pas krikšto mamą, tačiau nebuvo keliamas klausimas dėl tėvo galimybių auginti ir rūpintis vaiku, nes pirmiausia būtent tėvai yra atsakingi už savo vaikų

auklėjimą. Taip pat būtina atsižvelgti į prioritetinius vaiko interesus, t.y. gyventi tėvų šeimoje, ir pirmiausia, šalinti su tuo susijusias priežastis, neperkeliant vaiko iš šeimos. Vaikai iki pilnametystės ar emancipacijos turi būti tėvų prižiūrimi.

Vaikų motina, su kuria paskutinius metus gyveno 4 nepilnamečiai vaikai, išvyko į užsienį, vaikų priežiūrą patikėjo pilnametei dukrai. Vaikams gyvenant su nepilnamete seserimi, VTAS buvo gavęs mokyklos pranešimą apie vaikų mokyklos nelankymą, taip pat buvo nustatyta, kad į užsienį išvykusi motina su vaikais nebendrauja, pinigų jų išlaikymui atsiuntė tik vieną kartą. Vėliau vaikai kurį laiką gyveno pas tėvą, tačiau tėvas jais tinkamai nesirūpino, neužtikrino vaikų mokymosi, tinkamų vaikų gyvenimo sąlygų, po to vaikai apsigyveno pas pilnametę seserį ir tetą, galiausiai vaikai kreipėsi į vaikų globos namus, teigdami, kad jų niekas nepriima ir jie neturi kur eiti. Po pusės metų nuo motinos išvykimo į užsienį vaikams buvo nustatyta laikinoji globa vaikų globos institucijoje. VTAS taip pat buvo žinoma, kad vaikams gyvenant su motina, tėvas jais nesirūpino, išlaikymo neteikė, jam buvo apribota tėvo valdžia vaikų iš pirmos santuokos atžvilgiu.

Remiantis CK 3.156 str. 2 d. ir 3.159 str. 2 d. nuostatomis, kurios numato tėvų valdžios lygybę ir privalomą tėvų valdžios vykdymą, vaikų motinai išvykus į užsienį, nepilnamečiais vaikais turėjo rūpintis jų tėvas. Skundo tyrimo metu prieita išvados, jog VTAS nepakankamai dėmesio teikė tėvo netinkamos valdžios įgyvendinimui, vaikų statusui bei turėjo operatyviau spręsti su nepilnamečiais vaikais susijusius klausimus, tokiu būdu išvengiant situacijos, kuomet patys vaikai, neturėdami galimybių gyventi nei su tėvu, nei su seserimi, kreipėsi pagalbos į VTAS ir vaikų globos instituciją.

Kito skundo atveju nustatyta, jog vaiko tėvo šeima, kurioje gyveno vaikas, buvo įtraukta į socialinės rizikos šeimų apskaitą dėl socialinių įgūdžių stokos ir netinkamos vaiko priežiūros, tačiau apie tai Vaiko teisių apsaugos skyrius motinos neinformavo, tokiu būdu vaiko mamai ribojant galimybę imtis priemonių, kad būtų tinkamai pasirūpinta vaiku, užtikrinant vaikui jo poreikius atitinkančią aplinką bei priežiūrą. Vaiko mama, turėdama duomenų apie netinkamą vaiko priežiūrą, galėjo imtis priemonių dėl tinkamo sūnaus teisių ir teisėtų interesų užtikrinimo: aktyviau dalyvauti jo auklėjime bei priežiūroje ar imtis kitų priemonių, galinčių padėti tinkamai užtikrinti vaiko teises ir teisėtus interesus, ar spręsti klausimą kreipiantis į teismą dėl vaiko gyvenamosios vietos pakeitimo dėl pasikeitusių aplinkybių nustatant ją su motina.

✓ *Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 11 straipsnyje taip pat nustatyta, kad vaiko teisę į jo vystymuisi būtinas gyvenimo sąlygas visų pirma privalo užtikrinti vaiko tėvai, o valstybės ir savivaldos institucijoms tokia pareiga atsiranda, kai vaiko tėvai šios teisės dėl įvairių priežasčių negali užtikrinti. Tėvai, kiti teisėti vaiko atstovai, valstybės, vietos savivaldos ir visuomeninės institucijos, kiti fiziniai ir juridiniai asmenys privalo laikytis nuostatos bei principo, jog nė vienas vaikas negali būti paliktas be gyvenamojo būsto.*

Skundo tyrimo metu buvo nustatyta, kad socialinės rizikos šeima gyveno savavališkai užimtoje 15,5 kvadr. metrų bendrojo naudojimo virtuvės patalpoje, kita šeima negalėjo naudoti jai pagal socialinio būsto nuomos sutartį priklausančia minėta bendrojo naudojimo patalpa, todėl kreipėsi į teismą dėl iškeldinimo. VTAS buvo nustatęs, jog minimoje šeimos užimtoje patalpoje nepakanka vietos vaikams pamokų ruošai, poilsiui, žaidimams, o daugiavaikės šeimos, kurios patalpos buvo užimtos, vienam nariui teko 8,7 kvadr. metro būsto ploto, tad abiejose šeimose augančių nepilnamečių vaikų teisės ir teisėti interesai buvo pažeidžiami. Šeimos iškeldinimo iš užimtų patalpų klausimas du kartus buvo svarstytas savivaldybės administracijos sudarytos komisijos posėdžiuose, kuriuose dalyvavo ir VTAS. Tačiau VTAS nepateikė jokių duomenų apie šeimai teiktą pagalbą, sprendžiant susiklosčiusią situaciją, kai VTAS buvo žinoma, jog šeima gyvena neteisėtai užimtoje, kitai šeimai su nepilnamečiais vaikais, išnuomotoje patalpoje, iš kurios šeima gali būti

iškeldinta, kokiomis priemonėmis šeima buvo skatinama ir motyvuojama aktyviais veiksmais spręsti būsto problemą. Pirmą kartą svarstant šeimos išskeldinimo klausimą savivaldybės sudarytoje komisijoje, klausimas buvo atidėtas 6 mėnesiams, tačiau nėra jokių duomenų, kokių veiksmų per šį laikotarpį, iki kito svarstymo dėl išskeldinimo, ėmėsi VTAS, taip pat negauta duomenų apie galimą VTAS bendradarbiavimą su socialiniais darbuotojais, numatant konkrečius veiksmus dėl galimo šeimos būsto problemų sprendimo. Remiantis tyrimo metu surinktais dokumentais, nėra jokių duomenų apie tai, ar buvo išnaudotos galimos pagalbos šeimai priemonės, ieškant galimybių gyventi kitame būste, motyvuojant tėvus užtikrinti savo nepilnamečiams vaikams tinkamas gyvenimo sąlygas teisėtais būdais, ugdant šeimos narių įgūdžius tinkamai panaudoti šeimos gaunamą piniginę socialinę paramą.

✓ *Vadovaujantis Bendraisiais vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatais, vienas iš vaiko teisių apsaugos skyriaus uždavinių - teikti konsultacijas, spręsti vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos problemas, užtikrinti pagal kompetenciją įstatymų ir teisės aktų nustatyta tvarka visų savivaldybės teritorijoje gyvenančių vaikų teisių ir teisėtų interesų apsaugą. Vadovaujantis Bendrųjų nuostatų 7.3 punktu, Skyrius, vykdydamas jam pavestus uždavinius, rengia ir įgyvendina vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos priemones, tarp jų ir skirtas vaiko teisių pažeidimų prevencijai gerinti.*

Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 3 straipsnio 1 dalyje ir Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 3.3. straipsnyje yra įtvirtintas vienas iš pagrindinių šeimos santykių teisinių reglamentavimo principų - prioritetas vaiko teisių apsaugos ir interesų gynimo principas. Europos Žmogaus Teisių Teismas, Europos žmogaus teisių konvencijos kontekste analizuodamas pozityviasias valstybės pareigas (pozityviosios valstybės pareigos apibūdina apsauginę valstybės funkciją ir yra susijusios su privalomu valstybės veikimu), valstybės ir savivaldybių (nacionalinėms) institucijoms sprendžiant materialiuosius ir procesinius vaiko gyvenamosios vietos ir bendravimo su skyriumi gyvenančiu tėvu (motina) tvarkos nustatymo klausimus bei praktiškai įgyvendinant teismo sprendimus, kertiniu atskaitos tašku laiko prioritetinius vaiko interesus. Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje nuolat pažymima, kad Europos žmogaus teisių konvencijos 8 straipsnis apima tėvų teisę į priemones, kurių turi būti imtasi siekiant juos suvienyti su vaikais, ir nacionalinių institucijų pareigą imtis šių priemonių ne tik tais atvejais, kai sprendžiama dėl priverstinio vaikų perdavimo valstybės globai, bet ir bylose, kuriose bendravimo ir gyvenamosios vietos ginčai dėl vaikų kyla tarp tėvų (vieno iš tėvų) ir kitų vaiko šeimos narių (Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai bylose Fusca prieš Rumuniją, pareiškimo Nr. 34630/07, 2010 m. liepos 13 d.; Hokkanen prieš Suomiją, pareiškimo Nr. 19823/92, 1994 m. rugsėjo 14 d.).

Pagrindinė už vaiko teisių apsaugą atsakinga institucija - VTAS, spręsdama vaiko teises į šeimos ryšius (netrukdomą bendravimą su tėvais) užtikrinimo klausimus, privalo imtis visų priemonių, įskaitant ir asmenų, trukdančių (sudarantių kliūtis) vaiko ir tėvo bendravimui ir jų ryšio palaikymui, veiksmų vertinimą vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimo apsektu.

Tyrimo metu nustatyta, kad konfliktuojančioms dėl bendravimo su vaiku pusėms (tėvui, motinai ir jos tėvui) VTAS teikė žodines konsultacijas, tačiau neteikė siūlymų dėl mediacijos paslaugų, pozityvios tėvystės įgūdžių lavinimo, didinant kompetencijas ir gebėjimus vaiko poreikių (emocinių) pažinimo srityje. Taip pat neišnaudotos visos teisinės priemonės, siekiant vaiko teisių ir teisėtų interesų, įgyvendinant vaiko teisę betarpiškai ir netrukdomai bendrauti su tėvu, pažeidimų prevencijos ateiityje. Skyrius neišaiškino motinai, kad pagrindinė pareiga ir atsakomybė už jos bei jos artimųjų giminaičių (tėvų, sesers) kliudymus bendrauti (filmuojant susitikimus, konfliktuojant su tėvu vaiko akivaizdoje) tenka motinai. Skyrius neatliko motinos sesers veiksmų, filmuojant tėvo bendravimą su dukra, motinos tėvų veiksmų teisinio įvertinimo, neišaiškino šiems asmenims jų pareigos netrukdyti vaiko bendravimui su tėvu turinio ir/ar atsakomybės už vaiko teisių pažeidimus.

Skyriaus vedėjui rekomenduota savo veikloje (tiek organizuojant VTAS darbą, tiek atliekant savo funkcijas, susijusias su individualių atvejų nagrinėjimu ar vaiko interesų atstovavimu teisme), vadovautis vaiko teisių prioritetiškumo principu, skirti reikiama dėmesį pozityviųjų pareigų, kylančių iš savivaldybėms perduotos (valstybinės) vaiko teisių apsaugos funkcijos įgyvendinimo, vykdymui, t.y. išnaudoti visas administracines ir teisines priemones vaiko teisių pažeidimų prevencijai ir pažeidimams šalinti.

✓ *Skyrius, vykdydamas jam pavestus uždavinius, rengia ir įgyvendina vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos priemones, tarp jų ir skirtas vaiko teisių pažeidimų prevencijai gerinti (Bendrujų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatų 7 punktą).*

Vykdydamas pavestas prevencijos funkcijas, užtikrindamas vaiko teisę bendrauti su skyrium gyvenančiu vienu iš tėvų praktikoje, VTAS gali konsultuoti šeimas, organizuoti bendrus tėvų susitikimus, tarpininkauti sudarant bendravimo tvarką tėvų tarpusavio susitarimu, siūlyti kreiptis/nukreipti konsultacijų pas psichologą, teikti informaciją apie teisines priemones, kt.

Nors VTAS tenkančių funkcijų ir uždavinių vykdymas būna apsunkintas priešingų tėvo ir motinos pozicijų dėl vaiko, jo interesų, auklėjimo, sveikatos užtikrinimo, remiantis Europos Žmogaus teisių teismo praktika, nacionalinės valdžios institucijos turi imtis priemonių, skatinančių ginčo šalių bendradarbiavimą, užtikrinant vaiko teises, ir suteikiančių pagalbą, įgalinančią tėvą (motiną), gyvenantį skyrium, efektyviai įgyvendinti bendravimo teises ir nesudaryti sąlygų ilgalaikiam vieno iš tėvų ryšio su vaiku praradimui. VTAS tenka didelė atsakomybė už priemones, kurios paskatintų šalis bendradarbiauti, įgyvendinant tėvų valdžią, ir užtikrintų patikimą ir laiku suteiktą pagalbą tėvams, siekiant užtikrinti vaiko teises ir teisėtus interesus.

Tyrimo metu nustatyta, kad VTAS aiškino tėvams jų teisių ir pareigų turinį bei jų įgyvendinimo pagrindinius principus, visais atvejais gavęs vieno tėvų skundą kvietė pokalbiams kitą iš tėvų ar vyko į gyvenamąsias vietas bei informuodavo kitą iš tėvų apie skundo nagrinėjimo rezultatus. Nepaisant to, formalus tėvų teisių ir pareigų turinio išaiškinimas ir pakartojimas bei antrojo iš tėvų pozicijos išdėstymas atsakyme negali būti laikomi pakankamomis priemonėmis, įgyvendinant VTAS funkcijas. Manytina, kad VTAS, nuolat gaudamas informacijos, liudijančios apie besitęsiančius tėvų konfliktus dėl vaiko, turėjo įvertinti galimybę tėvams organizuoti bendrus susitikimus, sprendžiant pareiškėjų skundus, nes susidariusioje situacijoje, atsižvelgiant į tokias aplinkybes kaip tėvų požiūris į ginčų sprendimą, priešiškus, buvo akivaizdžiai būtina skatinti bendradarbiavimą tarp pačių tėvų, siekiant užkirsti kelią tėvų tarpusavio priešiškumo sustiprėjimui ir kartu galimam vaiko teisių pažeidimui. Iš skundo tyrimo metu gautos informacijos matyti, kad VTAS, išklauses vieną iš tėvų, apsiribodavo antrojo iš tėvų paaiškinimo turinio perteikimu atsakyme pirmajam, atsakymai laikytini daugiau atitinkantys tik formalų reikalavimą – atsakyti pareiškėjui; atsakymuose nebuvo pateikiamas VTAS vertinimas aplinkybių, kurios sudarė šalių skundo turinį, neišsakoma pozicija, ar atitinkami skundžiami veiksmai sudaro/gali sudaryti vaiko teisių pažeidimą ir sąlygoti atsakomybės taikymą. Pvz., vaiko tėvas planuoja veiklas vaikui per vasaros atostogų dalį, skirtą bendrauti su mama, užrašo vaiką pas gydytoją dienomis, kurios skirtos bendrauti su mama, o mama planuoja ir ruošia dukrai gimtadienio šventę tėvo bendravimo su dukra dienomis. Daryta išvada, kad tėvai patys nesiekė ir nebuvo VTAS skatinami spręsti tokius klausimus kartu, derinti iš anksto, kas sąlygojo dar didesnį tėvų tarpusavio priešiškumą.

✓ *Bendrujų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatų normos nustato, kad Vaiko teisių apsaugos skyrius konsultuoja tėvus, kitus fizinius bei juridinius asmenis vaiko teisių apsaugos ir teisės pažeidimų prevencijos klausimais (6, 7 punktai).*

VTAS, konsultuodamas tėvus, gali padėti jiems įgyvendinti teises ir pareigas savo nepilnamečių vaikų atžvilgiu. Nors VTAS neturi įgaliojimų priverstinai užtikrinti tėvų bendravimo su

vaikais, tačiau gali padėti tėvams, pasiūlydamas tarpininkavimą, geranoriško tėvų tarpusavio susitarimo pagrindu sudaryti laikiną tėvo (motinos) bendravimo su vaiku tvarką. Vaiko teisių apsaugos skyrius, nesant teismo nustatytos bendravimo tvarkos, nesiūlė tėvams tarpininkavimo susitariant dėl tėvo (motinos) bendravimo su vaiku tvarkos. Nesant geranoriško susitarimo tarp tėvų, skyrius nepaaiškino tėvams dėl galimybės kreiptis į teismą dėl laikinosios bendravimo tvarkos su vaikais nustatymo.

✓ *Pagal Civilinio kodekso 3.170 straipsnio nuostatas tėvas ar motina, negyvenantys kartu su vaiku, turi teisę ir pareigą bendrauti su vaiku ir dalyvauti jį auklėjant. Vaikas, kurio tėvai gyvena skyrium, turi teisę nuolat ir tiesiogiai bendrauti su abiem tėvais, nesvarbu, kur tėvai gyvena. Tėvas ar motina, pas kurį gyvena vaikas, neturi teisės kliudyti antrajam iš tėvų bendrauti su vaiku ir dalyvauti jį auklėjant. Civilinio kodekso 3.175 straipsnyje, reglamentuojančiame ginčų tarp skyrium gyvenančių tėvų dėl bendravimo su vaiku ir dalyvavimo jį auklėjant tvarkos nustatymo sprendimą, nustatyta, jog gyvenančiam skyrium tėvui (motinai) turi būti sudaryta galimybė maksimaliai dalyvauti auklėjant vaiką.*

VTAS skyrė nepakankamą dėmesį teisinių nuostatų dėl vaiko teisės bendrauti su abiem tėvais (skyrium gyvenančiu tėvu) išaiškinimui motinai, kuri riboja vaiko bendravimą (prieštaraukavo jam), nes „buvęs vyras gyvena neįrengtame name, vaikui nėra tinkamų sąlygų“. Civilinio kodekso 3.175 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas maksimalaus dalyvavimo auklėjant vaiką principas nustatant bendravimo tvarką reiškia, kad tėvui (motinai), negyvenančiam kartu su vaiku, neturi būti daroma apribojimų bendrauti su vaiku (dėl vietos, būdo, sąlygų ir pan.), jeigu tai nereikalinga vaiko interesams apsaugoti. Nesant duomenų, kad nuolatinis maksimalus bendravimas pakenks vaiko interesams, turi būti nustatoma tokia vieno iš tėvų, gyvenančio skyrium nuo vaiko, bendravimo tvarka, kuri užtikrintų šio tėvo (motinos) galimą maksimalų dalyvavimą auklėjant vaiką, galimybę vaikui bendrauti su artimaisiais giminaičiais, negyvenančiais kartu su vaikais, t.y., tai atitiktų vaiko interesus bei būtų protinga, sąžininga ir teisinga skyrium gyvenančio vaiko tėvo (motinos), kartu gyvenančio vaiko tėvo (motinos) bei paties vaiko atžvilgiu. Minimalus bendravimas gali būti nustatomas tik tada, jei nuolatinis maksimalus bendravimas kenkia vaiko interesams, dažni susitikimai ir bendravimas su antruoju iš tėvų traumuoja vaiką psichologiškai, antrojo iš tėvų bendravimas ir auklėjimas neatitinka vaiko individualių interesų, norų ir pažiūrų, vaiko brandai ir pasaulėžiūrai daroma žalinga įtaka. Jei, motinos manymu, buvo būtina riboti tėvo bendravimą su vaiku, VTAS turėjo paaiškinti motinai, kad ji gali ir būtent ji kaip vaiko atstovė pagal įstatymą turi procesinę teisę kreiptis į teismą pakeisti bendravimo tvarką ar taikyti laikinąsias apsaugos priemonės, t.y. nustatyti bendravimo tvarką apribojant bendravimą vieta, laiku ar pan. Priešingu atveju, motinos draudimas tėvui bendrauti su vaiku užtraukia teisinę atsakomybę už teismo sprendimo nevykdymą. VTAS nesilankė tėvo gyvenamojoje vietoje ir neįvertino aplinkybių (ar namas neįrengtas ir dėl to nesaugus vaikui ir kt.), dėl kurių motina neleido tėvui pasiimti vaiko į savo namus.

Atsižvelgdamas į tėvų tarpusavio santykių konfliktiškumą bei negebėjimą taikiai spręsti su vaiku susijusius klausimus, siekiant apsaugoti vaiko interesus, tėvams VTAS turėjo pasiūlyti aptarti detalesnę skyrium gyvenančio tėvo bendravimo su vaiku tvarką (pvz., dėl bendravimo atostogų, švenčių metu).

Kitu nagrinėtu atveju nustatyta, kad VTAS įpareigojo tėvą informuoti vaiko motiną apie tėvo ketinimą išvykti į užsienį, tačiau VTAS neišaiškino tėvui, jog tėvo išvykimo į užsienio valstybę laikotarpiu vaiku turi teisę ir pareigą pasirūpinti vaiko motina, o ne tretieji asmenys. VTAS nesprendė klausimo dėl galimybės vaikui gyventi su mama tėvo išvykimo į užsienį laikotarpiu (neiškviestė abiejų tėvų, nesišaiškino situacijos, nemotyvavo/nenukreipė vaiko specialistų konsultacijai, kad jų pagalba būtų padėta vaikui suprasti prieštarigus jausmus mamos atžvilgiu,

atstatyti emocinį ryšį su mama ir kt. Tarpininkauti dėl psichologinės pagalbos teikimo vaikui skyrius nesiūlė ir motinai kreipusis į VTAS pagalbos, kad vaikas sutiktų laikinai gyventi kartu su ja).

✓ *Vadovaujantis Bendrųjų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatais, VTAS, vykdydamas jam pavestus uždavinius, rengia ir įgyvendina vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos priemones, tarp jų ir skirtas vaiko teisių pažeidimų prevencijai gerinti. VTAS bendradarbiauja su savivaldybės administracijos socialinės paramos skyriumi, seniūnijomis, socialinės paramos centrais ir derina su jais veiksmus ir sprendimus organizuojant pagalbą ir paramą vaikui ir socialinės rizikos šeimoms; sprendžiant kitus su vaiko teisių apsauga susijusius klausimus (Nuostatų 7.37 punktą).*

Pareiškėjas raštu kreipėsi į VTAS, informuodamas, kad dukrą pasiėmė gyventi pas save, ją tėvui iš mergaitės namų atvežė mergaitės pilnametis brolis, teigdamas, kad mama girtauja, taip pat VTAS informavo, kad jis toliau rūpinsis savo dukra, leis į mokyklą ir kreipėsi į teismą dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo, motinos valdžios ribojimo, materialinio išlaikymo priteisimo. Iš tyrimo medžiagos matyti, kad į tai VTAS paaiškino, kad tėvas turi tokią teisę ir pareigą pasirūpinti savo mažamete dukra, ir šia teise gali pasinaudoti kreipdamasis į teismą, nes tokius ginčus sprendžia tik teismas.

Manytina, kad VTAS netinkamai reagavo į tokį tėvo pranešimą. VTAS nepateikė jokios informacijos, kokių priemonių ėmėsi galimiems vaiko teisių pažeidimams, minimiems pareiškėjo pranešime, nustatyti, o atsižvelgiant į tai, kad vaiko motina yra socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, sąraše, bei su ja turi būti dirbamas prevencinis darbas, nėra duomenų, ar VTAS specialistai patys vyko į šeimą, ar perdavė informaciją socialiniam darbuotojui, dirbančiam su šeima.

- ***Atsakomybės taikymas tėvams, netinkamai įgyvendinantiems tėvų valdžią***

Tėvams ir kitiems teisėtiems vaiko atstovams, kurie pažeidžia vaiko teises, vengia arba nevykdo pareigos auklėti, mokyti, prižiūrėti, išlaikyti vaiką, žiauriai elgiasi su vaiku ar kitaip piktnaudžiauja savo teisėmis bei pareigomis, taikoma įstatymų nustatyta civilinė, administracinė arba baudžiamoji atsakomybė (Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 56 straipsnio 1 dalis).

Bendrieji vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatai suteikia įgaliojimus skyriui kreiptis į atitinkamas teisės saugos institucijas dėl asmens, keliančio grėsmę vaiko saugumui ir sveikatai, patraukimo administracinę atsakomybę ar baudžiamojo persekiojimo pradėjimo, teisę patiems surašyti administracinių teisės pažeidimų protokolus, kreiptis į teismus dėl tėvų valdžios apribojimo.

Tyrimų metu nustatytas Vaiko teisių apsaugos skyrių vengimas tėvams taikyti teisinę atsakomybę už vaiko teisių ir interesų pažeidimus, kreiptis į teismą ginant vaiko teises ir interesus (dėl atskyrimo nuo tėvų, tėvų valdžios apribojimo, psichiatrinės ekspertizės skyrimo).

✓ *Jei tėvai ar globėjai (rūpintojai) vaikų teises pažeidinėja, priemonių vaikų teisėms užtikrinti gali imtis valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija ar prokuroras (Civilinio kodekso 3.163 str. 4 dalis).*

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. gruodžio 12 d. nutarimu Nr. 1593 patvirtintų Bendrųjų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatų 7.1, 7.26 ir 7.39 punktuose įtvirtinta, kad vaiko teisių apsaugos skyrius, vykdydamas jam pavestus uždavinius, pagal kompetenciją vykdo vaiko teisių apsaugą savivaldybės teritorijoje; konsultuoja tėvus <...>, kitus fizinius bei juridinius asmenis ir pačius vaikus jų teisių apsaugos <...> ir teisės pažeidimų prevencijos klausimais; bendradarbiauja su <...> valstybės ir savivaldybės institucijomis ir įstaigomis. VTAS turi teisę surašyti administracinių teisės pažeidimų protokolus (Bendrųjų nuostatų 8.5 punktą).

Pareiškėja skundė VTAS neveikimą, ginant vaiko teises ir teisėtus interesus dėl tėvo telefonu siunčiamų netinkamo turinio trumpųjų žinučių (vaikas skatinamas smurtauti, nuteikinėjamas

prieš artimuosius). VTAS atsisakė patraukti tėvą administracinę atsakomybę, nurodant, kad pareiškėja nepateikė įrodymų, kurie patvirtintų jos skunde išdėstytą informaciją. Įvertinus skundo tyrimo metu gautą medžiagą apie priemones, kurių ėmėsi VTAS, reaguodamas į iškilusį poreikį apsaugoti nepilnametį nuo įtraukimo į suaugusių asmenų (tėvų) konfliktą (raštu priminė tėvui pareigą rūpintis vaiko sveikata, saugoti nuo stresų, motinai – rekomendacijas sūnui lankyti psichologo konsultacijas, tėvų įgūdžių ugdymo programą), manytina, jog buvo skirtas pernelyg mažas dėmesys minėtai problemai, apsiribojant tėvo pareigų priminimu. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, ištyrusi skundą, siūlė VTAS plačiau naudotis teisės aktais suteiktomis vaiko teisių gynimo priemonėmis, tarp jų, turint informacijos apie pakartotinius vaiko teisių pažeidimus, surašyti atitinkamiems asmenims administracinių teisės pažeidimų protokolą. Tik po vaiko teisių apsaugos kontrolierės kreipimosi į policijos komisariatą dėl tėvo veiksmų įvertinimo, buvo priimtas sprendimas surašyti tėvui administracinio teisės pažeidimo protokolą pagal LR ATPK 181 str. 1 d. („Tėvų valdžios nepanaudojimas arba panaudojimas priešingai vaiko interesams”), teismas tėvą pripažino pažeidus vaiko teises.

✓ *Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 56 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad tėvams, kurie pažeidžia vaiko teises, <...> ar kitaip piktnaudžiauja savo teisėmis bei pareigomis, taikoma įstatymų nustatyta civilinė, administracinė arba baudžiamoji atsakomybė. Administracinių teisės pažeidimų kodekso 259¹ straipsnyje numatyta, kad administracinio teisės pažeidimo protokolus dėl 181, 181¹, 181², 181³, 181⁴ straipsnių pažeidimų gali surašyti savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyrių pareigūnai ar jų tam įgalioti valstybės tarnautojai.*

Administracinė nuobauda yra atsakomybės priemonė, skiriama ne tik nubausti administracinę teisės pažeidimą padariusį asmenį, bet ir siekiant, kad asmenys laikytųsi įstatymų, gerbtų bendro gyvenimo taisykles, nepadarytų naujų teisės pažeidimų. Vaiko teisių apsaugos skyrius privalo įvertinti, ar tėvai nepiktnaudžiauja, įgyvendindami tėvų valdžią vaiko atžvilgiu, piktnaudžiavimo atveju taikyti poveikio priemones už vaiko teisių ir jo teisėtą interesų pažeidimus.

Tėvų kliudymas vaikui tinkamai įgyvendinti savo teises vertintinas kaip vaiko teisių pažeidimas. Tyrimo metu nustatyta, kad tėvai sudaro kliūtis vykdyti teismo sprendimą, kuriuo nustatyta bendravimo tvarka su vaiku, pvz., tėvas (motina) laiku negražina vaiko kitam iš tėvų, nesudaro galimybės bendrauti su vaiku teismo nustatyta tvarka, praneša apie galimybės nebuvimą nepagrįstai per vėlai, neieško kompromisinių kompensacinių variantų. Vaiko teisių apsaugos skyrius, tėvams pažeidžiant vaiko teises matytis, bendrauti ir būti auklėjamam abiejų savo tėvų, nesprenė tėvų teisinės atsakomybės klausimo.

Kito tyrimo metu nustatyta, jog VTAS nesiėmė reikiamų priemonių užtikrinti vaiko teises ir teisėtus interesus, nesprenė motinos teisinės atsakomybės klausimo, motinai, priešingai vaiko interesams, atsisakant socialinių paslaugų teikimo, reikiamų specialistų (logopedo, specialiojo pedagogo) paslaugų teikimo vaikui, bereikalingai reikalaujant vaikui atlikti įvairius medicininius tyrimus, kurių apimtis ir pobūdis gali turėti neigiamų pasekmių vaiko sveikatai, ignoruojant sveikatos specialistų rekomendacijas dėl psichologo konsultacijų būtinumo vaikui.

✓ *Skyrius, vykdydamas jam pavestus uždavinius, kreipiasi į atitinkamas teisėsaugos institucijas dėl asmens, keliančio grėsmę vaiko saugumui ir sveikatai, patraukimo administracinę atsakomybę ar baudžiamojo persekiojimo pradėjimo (Nuostatų 7.28 punktą).*

Skyrius turi pareigą kreiptis į teisėsaugos institucijas, kad šios padėtų užtikrinti vaiko teisių apsaugos vykdymą (Nuostatų 12.3 punktą).

VTAS turi teisę surašyti administracinių teisės pažeidimų protokolus (Bendrujų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatų 8.5 punktą).

Pareiškėja skundė netinkamą VTAS funkcijų vykdymą, nesiimant aktyvių veiksmų tarpininkaujant dėl jos ir vaiko matymosi, bendravimo, ryšio palaikymo tėvui trukdant bendrauti su vaikais (1,5 ir 5 metų), jais rūpintis, nevykdant teismo sprendimo dėl vaikų gyvenamosios vietos su ja.

Skundo tyrimo metu nustatyta, kad tėvas pažeidė vaikų teises bendrauti su skyrium gyvenančia motina, savavališkai prinesdamas savo nustatytą tvarką - telefonu ar kitomis ryšio priemonėmis, nors šalių mažametis sūnus buvo tik 1,5 metų amžiaus ir betarpiškas bei tiesioginis bendravimas su juo telefonu neįmanomas, taip pat savavališkai drausdamas matytis su mama, kol nesibaigs ikiteisminis tyrimas dėl galimo vaiko sužalojimo (įtarimai ikiteisminio tyrimo metu nebuvo pareikšti) bei bus išnagrinėta civilinė byla dėl santuokos nutraukimo. Neturi būti daroma apribojimų bendrauti su vaiku (dėl vietos, būdo, sąlygų ir pan.), jeigu tai nereikalinga vaiko interesams apsaugoti, todėl, nesant teismo sprendimo dėl draudimo bendrauti/ieškoti kontaktų, pan., toks tėvo elgesys, turint omeny jo nusiteikimą neleisti mamai bendrauti su vaikais iki bylos išnagrinėjimo teisme ir atsižvelgiant į tai, kad bylų nagrinėjimas kartais trunka ne vienerius metus, turėjo būti griežtai vertinamas vaiko teisių apsaugos institucijos, neapsiribojant pasyviu fakto konstatavimu. Tėvai už teismo sprendimo nevykdymą gali būti traukiami baudžiamojon atsakomybėn, tačiau tai neužkerta kelio už netinkamą tėvų valdžios įgyvendinimą, vaiko teisių pažeidimą bausti tėvus ir administracine tvarka, iniciatyvos teisė dėl šių priemonių taikymo, tėvams vengiant užtikrinti vaiko teisės bendrauti su kitu iš tėvų įgyvendinimą, priklauso ir VTAS.

Kito tyrimo metu gauta informacija, jog vaikų motina akivaizdžiai stokojo socialinių įgūdžių – nesuvokė atsakomybės už tinkamą vaikų ugdymą ir priežiūrą, negebėjo tinkamai tvarkytis buityje, užtikrinti vaikams tinkamų gyvenimo sąlygų ir pan. Šeima keitė gyvenamąsias vietas, persikrausčius į kitą tos pačios savivaldybės seniūniją, motina 3 savaites nesikreipė į ugdymosi instituciją dėl tolimesnio mergaitės mokymosi. Vėliau pedagogų iniciatyva priėmus mergaitę į mokyklą, ji praleido daugiau nei pusę visų pamokų, pamokas pateisinančių dokumentų tėvai nepristatė, dukters ugdymu, pasiekimais, savijauta pradėjus lankyti mokyklą motina nė karto nesidomėjo, susitarimų apsilankyti mokykloje motina nevykdė. Turėdamas šią informaciją, VTAS nesiėmė veiksmų taikyti atsakomybę už netinkamą motinos valdžios įgyvendinimą.

✓ *Viena iš savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriaus funkcijų, kuri turi būti atliekama vykdant skyriui pavestus uždavinius, yra kreipimasis į teismą dėl laikino ar neterminuoto tėvų valdžios apribojimo arba vaiko atskyrimo nuo tėvų (tėvo arba motinos) (Civilinio kodekso 3.182 straipsnis, Bendrųjų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatų 7.11.4 ir 7.11.13 punktai).*

Pagal Civilinio kodekso 3.180 straipsnio 1 dalį, kai tėvai (tėvas ar motina) vengia atlikti savo pareigas auklėti vaikus, piktnaudžiauja tėvų valdžia, žiauriai elgiasi su vaikais, daro žalingą įtaką vaikams savo amoraliu elgesiu arba nesirūpina vaikais, teismas gali priimti sprendimą dėl laikino ar neterminuoto tėvų (tėvo ar motinos) valdžios apribojimo.

Šios kategorijos bylose Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasisakęs, kad iš sisteminio ir lingvistinio šios teisės normos aiškinimo, galima daryti išvadą, jog tėvų valdžia gali būti apribota nustačius bent vieną iš nurodytų aplinkybių. Taigi, nėra reikalaujama, kad visais atvejais būtų konstatuojamas piktnaudžiavimas tėvų valdžia, žiaurus elgesys su vaikais ir kt. Tėvų valdžios apribojimo institutas atlieka ne tik nubaudimo, bet ir auklėjamąją, prevencinę funkciją (*Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1225/2002; 2008 m. gegužės 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-236/2008, kt.*). Jeigu tėvai nesirūpina vaikais, su jais nebendruoja, jų materialiai neišlaiko, reiškia, kad jie nevykdo savo konstitucinės pareigos, o tai yra pakankamas pagrindas taikyti tokiems tėvams sankciją – tėvų valdžios apribojimą.

Atlikus tyrimą, prieita išvados, kad motinos elgesys (motinos teisių (ne)įgyvendinimas ir pareigų (ne)vykdymas vaikams) nebuvo iš esmės ir deramai vertinamas (įvertintas). Motina

nesidomėjo, nesimatė su vaikais, neteikė jiems išlaikymo 10 metų, todėl VTAS nurodytos aplinkybės ir argumentai, dėl kurių teisės aktų nustatyta tvarka nebuvo taikytos civilinės atsakomybės priemonės motinai dėl netinkamo motinos valdžios įgyvendinimo vaikų atžvilgiu, nelaikytini pagrįstais (nuspręsta „neskubėti“, nes neturėta medžiagos dėl piktybiško motinos pareigų nevykdymo: niekada motina nepastebėta neblaivi, visada yra maisto, nors skurdi, tačiau tvarkinga aplinka). Tėvų valdžia skirta prigimtinėms vaiko teisėms įgyvendinti. Nei vienas iš tėvų neturi teisės atsisakyti pareigos įgyvendinti tėvų valdžią. Kiekvienu atveju tėvų, nevykdančių savo pareigų vaikams, veiksmai ar neveikimas laikytini priešingais teisei. Nei vaiko tėvas, nei vaiko motina neturi teisės atsisakyti vykdyti savo pareigų vaikams. Susiklosčiusius nepalankioms aplinkybėms, dėl kurių vaiko tėvas ar motina negali gyventi kartu su vaiku ir rūpintis juo, gali būti priimtas sprendimas atskirti vaiką nuo tėvų. Tėvams vengiant vykdyti savo pareigas taikomas tėvų valdžios apribojimas, tačiau ir šiuo atveju tėvams lieka pareiga išlaikyti savo nepilnamečius vaikus.

✓ *Valstybės vaiko teisių skyrius, vykdydamas jam pavestus uždavinius, teisės aktų nustatyta tvarka kreipiasi į teismą dėl vaiko atskyrimo nuo tėvų (tėvo ar motinos), dėl laikino ar neterminuoto tėvų valdžios apribojimo (Bendrujų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatų 7.11.4 punktas, 7.11.13 punktas, Civilinio kodekso 3.182 straipsnis). Prokuratūros įstatymo 19 straipsnyje 1 dalyje įtvirtinta, kad prokurorai gina viešąjį interesą, kai nustato teisės akto pažeidimą, kuriuo pažeidžiamos asmens, visuomenės, valstybės teisės ir teisėti interesai, ir toks pažeidimas laikytinas viešojo intereso pažeidimu, o valstybės ar savivaldybių institucijos, kurių veiklos srityse buvo padarytas teisės aktų pažeidimas, nesiėmė priemonių jam pašalinti, arba kai tokios kompetentingos institucijos nėra.*

VTAS, kaip institucija, kurios pareiga savivaldybės teritorijoje užtikrinti vaiko teisių apsaugą, ginti ir atstovauti vaiko teises ir jo teisėtus interesus, savarankiškai nesprenė, ar tinkamai tėvai įgyvendina tėvų valdžią ir, nors turėjo pareigą vykdyti teisės aktais priskirtas funkcijas bei įgyvendinti suteiktas teises savo funkcijoms atlikti, netaikė administracinės atsakomybės, neinicijavo civilinių priemonių taikymo (nesikreipė į teismą), o tik apsiribojo dėl atsakomybės/priemonių taikymo kreipimusi į kitas institucijas (policiją, prokuratūrą).

- **Vaiko teisių apsaugos skyrių veiksmai, priimant sprendimus dėl pagalbos vaikui ir šeimai organizavimo**

J Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 19 straipsnio 1 dalis numato valstybės pareigą imtis visų reikiamų teisinių, administracinių, socialinių ir švietimo priemonių, siekiant apginti vaiką nuo įvairiausio pobūdžio smurto, įžeidimų ar piktnaudžiavimo, priežiūros nebuvimo, nerūpestingo ar grubaus elgesio, išnaudojimo, kuriuos jis gali patirti iš tėvų, teisėtų globėjų ar kurio nors kito jį globojančio asmens.

Bendrujų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatų 7.37 punktas nustato, jog viena iš Skyriaus funkcijų yra bendradarbiauti su savivaldybės administracijos socialinės paramos skyriumi, socialinės paramos centrais ir derinti su jais veiksmus ir sprendimus: organizuojant pagalbą ir paramą vaikui ir socialinės rizikos šeimoms; teikiant metodinę paramą socialiniams darbuotojams ir kt.

✓ *Bendrujų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatų 17 punkte nustatyta, jog Skyrius iš švietimo ir sveikatos priežiūros įstaigų, policijos, kitų institucijų arba asmenų, turinčių duomenų apie nepilnametį, gavęs informaciją apie <...> kitokius vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimus, privalo nedelsdamas imtis visų teisėtų veiksmų, kurie užtikrintų vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugą.*

Šeima ilgą laiką (nuo 2006 m.) buvo įrašyta į Socialinės rizikos šeimų, auginančių nepilnamečius vaikus, sąrašą, šeimai teiktos socialinės paslaugos, kurios nebuvo veiksmingos - motina girtavo, nesirūpino vaikais, jauniausia septyniolikmetė dukra blogai lankė mokyklą (remiantis

mokyklos pateiktais duomenimis, mokyklos lankymo problemos prasidėjo jai mokantis 5 klasėje). VTAS 2013 m. sausio mėnesį gavo seniūnijos informaciją telefonu apie motinos ir galimai besilaukiančios nepilnametės nenorą bendradarbiauti su seniūnijos socialine darbuotoja, buvo nuspręsta įpareigoti motiną užtikrinti dukros apsilankymą pas ginekologą ir pateikti pažymą apie nepilnametės sveikatos būklę seniūnijos socialinei darbuotojai. Motinai minėto įpareigojimo neįvykdžius, buvo nuspręsta pakviesti motiną ir dukrą į seniūnijos prevencinės – profilaktinės komisijos posėdį, tačiau nei motina, nei dukra į minėtą posėdį neatvyko. Nuo seniūnijos pateiktos pirminės informacijos telefonu apie šeimos problemas, nebendradarbiavimą (į VTAS seniūnija vėliau pakartotinai kreipėsi ir raštu informuodama dėl nuolatinio motinos girtavimo, pašalinių asmenų lankymosi namuose, nepilnametės mokyklos nelankymo, nėštumo slėpimo, prašydama šeimoje apsilankyti ir padėti įvertinti), VTAS specialistai beveik 2 mėnesius nesiėmė jokių veiksmų spręsti situacijai, nėra duomenų, kokias rekomendacijas teikė socialinei darbuotojai, kokie buvo numatomi pagalbos šeimai veiksmai ir sprendimai. Po VTAS specialistų apsilankymo šeimoje, esant akivaizdžiam motinos valdžios netinkamam įgyvendinimui, nebuvo nuspręsta taikyti jokių poveikio priemonių, nebuvo priimti sprendimai dėl tolimesnių veiksmų ir pagalbos nepilnametei organizavimo. Nuo VTAS apsilankymo per 3 savaites (iki gauti duomenys apie nepilnametės ir jos naujagimio mirtį), jokie specialistai šeimoje nesilankė, nebendravo su nepilnamete, nėra jokių duomenų apie šeimai ir nepilnametei planuotą teikti pagalbą, nors buvo akivaizdu, jog situacija šeimoje negerėja, nepilnametė laukiasi, nėštumą neigia, nesilanko pas medikus, nepriima socialinio darbuotojo ir socialinio pedagogo pagalbos, merginos psichologinė būklė bloga ir pan. Darytina išvada, jog VTAS į nepilnametės situaciją reagavo neoperatyviai, laiku nesiėmė veiksmų užtikrinti vaiko teises ir teisėtus interesus, nepakankamai bendradarbiavo su šeimai socialines paslaugas teikusia socialine darbuotoja, neorganizavo nepilnametei būtinos psichologinės pagalbos, nepasitelkė į pagalbą kitų sričių specialistų, neinicijavo administracinio poveikio priemonių taikymo motinai dėl netinkamo tėvų valdžios panaudojimo/nepanaudojimo, o po paskutiniojo VTAS ir socialinės darbuotojos apsilankymo šeimoje, nepriėmus jokių sprendimų dėl tolimesnių VTAS ir socialinės darbuotojos veiksmų, situacija šeimoje ir nepilnametės fizinė ir emocinė būklė, iki duomenų gavimo apie jos mirtį, net nebuvo stebima.

✓ *Vadovaujantis Bendrųjų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatais, VTAS bendradarbiauja su savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyriumi, seniūnijomis, socialinės paramos centrais ir derina su jais veiksmus ir sprendimus organizuojant pagalbą ir paramą vaikui (7.37 punktą); Skyrius, vykdydamas jam pavestus uždavinius, rengia ir įgyvendina vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos priemones, tarp jų ir skirtas vaiko teisių pažeidimų prevencijai gerinti (7.3 punktą).*

Ištyrus skundą dėl vaiko teisės bendrauti su skyriumi gyvenančiu tėvu, vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį į svarbų specialistų pagalbos savalaikiškumo aspektą. Teismų praktikoje pažymėta, kad užtikrinant bendravimo teisių įgyvendinimą svarbus ir psichologinės paramos vaikui teikimas, jautrus požiūris į faktinę situaciją. Atsižvelgiant į tokias aplinkybes, kaip ginčų pobūdis, požiūris į jų sprendimą, ne visada teisingas tėvų tam tikrų faktų ir tarpusavio santykių, sprendžiant klausimus, susijusius su vaiku, vertinimas, skundų dinamiškumas, vaiko įtraukimas į ginčus, į tai, jog VTAS nuolat gaudavo informacijos, bylojančios apie besitęsiančius tėvų ginčus - ir į aplinkybę apie pasiūlytą psichologo pagalbą po pusantrų metų, manytina, kad VTAS turėjo skubiau ir aktyviau tarpininkauti tėvams dėl psichologo pagalbos užtikrinimo vaikui ir patiems tėvams.

Kito skundo atveju, pareiškėja nurodė, kad ne kartą kreipėsi į VTAS dėl vaiko nuteikinėjimo, reikalingos psichologo konsultacijos vaikui. Skundo tyrimo metu gauta informacija, jog, remiantis motinos prašymu, VTAS rekomendavo tėvui su sūnumi nuvykti dėl psichologinės pagalbos suteikimo bei tėvas informavo VTAS, kad vaikas lanko psichologo konsultacijas pirminės

sveikatos priežiūros centre, tačiau pastebėtina, kad besitęsiant tėvų nesutarimams, motinai teigiant, kad vaikas toliau psichologiškai tėvo žalojamas, VTAS nėra prašęs jokios grįžtamosios informacijos apie vaiko psichologinę būklę, galimas sutrikusio elgesio priežastis, psichologo rekomendacijas, ar tėvas jas vykdo. Manytina, kad VTAS specialistai turėjo aktyviau dalyvauti psichologinės pagalbos organizavimo procese, informuojant psichologą apie problemos esmę, domintis, ar yra įgyvendinamos teiktos psichologo rekomendacijos, esant reikalui pakartotinai paskatinti ir motyvuoti tėvus veikti aktyviau.

Dar vieno tyrimo metu nustatyta, jog VTAS išdavė nepilnamečiui bei jo tėvams siuntimus dėl psichologinės pagalbos suteikimo ir siūlė šeimai pasinaudoti teikiama pagalba, tačiau VTAS nėra gavęs/prašęs jokios grįžtamosios informacijos, ar tėvai kreipėsi dėl šios pagalbos (kaip paaiškėjo vėliau, tėvas šiuo siūlymu nepasinaudojo). Pagalbos pasiūlymas gali būti laikomas nepakankama priemone, jeigu vėliau yra vengiama vertinti pagalbos efektyvumą.

✓ *Bendrujų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatų 7.1, 7.26, 7.27 ir 7.35 punktuose įtvirtinta, kad vaiko teisių apsaugos skyrius, vykdydamas jam pavestus uždavinius, pagal kompetenciją vykdo vaiko teisių apsaugą savivaldybės teritorijoje; konsultuoja tėvus <...>, kitus fizinius bei juridinius asmenis ir pačius vaikus jų teisių apsaugos <...> ir teisės pažeidimų prevencijos klausimais; kaupia ir analizuoja pranešimus apie smurtą patyrusius ir smurtaujančius vaikus, inicijuoja šiems vaikams ir jų tėvams specialistų ir institucijų būtinos pagalbos suteikimą; dalyvauja teisės aktų nustatyta tvarka tarybų, komisijų ir darbo grupių, susijusių su vaiko teisių apsauga, veikloje.*

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje buvo atliekamas skundo tyrimas dėl galimų vaiko teisių pažeidimų (fizinio ir psichologinio smurto) lopšelyje-darželyje. Ugdymo įstaiga neinformavo VTAS apie galimai iškilusį pagalbos poreikį vaikui ir/ar kitiems kartu su juo grupę lankantiems vaikams, tačiau VTAS atstovas dalyvavo savivaldybės administracijos Švietimo skyriaus sudarytose darbo grupėse pareiškėjos skundams tirti, kas leido išsamiai susipažinti su situacija lopšelyje-darželyje ir turėjo sukelti pagrįstą susirūpinimą vaiko(-ų) gerove, paskatinti priimti sprendimus dėl prevencijos, pagalbos organizavimo, teikimo ir kt. (vaiko elgesys agresyvus, informacijos apie psichologo pagalbą negauta, motina atsisako bendradarbiauti su ikimokyklinio ugdymo įstaigos administracija, kreiptis į Pedagoginę psichologinę tarnybą). Tačiau VTAS veiksmai apsiribojo dalyvavimu darbo grupėje, kas, manytina, sudaro pagrindą teigti, jog į susidariusią situaciją buvo pažvelgta formaliai. Vaiko problemų sprendimas, t. y. individualaus atvejo tinkamas sprendimas buvo tiesiogiai susijęs su kitų vaikų gerove, todėl tinkama situacijos analizė, tyrimas, sprendimų priėmimas bei efektyvių priemonių įgyvendinimas, manytina, reikalavo ne vienos atsakingos institucijos veiksmų ir bendradarbiavimo, platesnės (trūkstamos) informacijos surinkimo (manytina, jog turėjo būti prarastas pokalbis su vaiko tėvais, siekiant išsiaiškinti apie vaikui teikiamą pagalbą ar galimai apie netinkamą tėvų pareigų vykdymą; apsilankyta šeimos gyvenamojoje vietoje, siekiant įvertinti vaiko gyvenimo ir ugdymo sąlygas; surinkta informacija iš sveikatos priežiūros įstaigos(-ų) apie vaikui galimai teiktą pagalbą, rekomendacijas ir pan.), vertinimo, rekomendacijų teikimo atsakingoms institucijoms ir tėvams.

- **Vaiko teisių apsaugos skyrių veiklos trūkumai, susiję su globos organizavimu**

Vaikui, laikinai ar visam laikui, netekusiam savo šeimos aplinkos arba dėl savo interesų negalinčiam toje aplinkoje būti, turi būti garantuojama teisė į ypatingą valstybės teikiamą apsaugą ir paramą. Valstybė, vadovaudamasi savo įstatymais, pasirūpina tokio vaiko priežiūros pakeitimu (Vaiko teisių konvencijos 20 straipsnis). Jeigu vaikas negali būti globojamas savo tėvų arba tėvai netinkamai prižiūri vaiką, pirmiausia reikia ieškoti galimybių suteikti vaikui globą artimųjų

giminaičių šeimoje, jeigu tokios galimybės nėra – ją pakeičiančioje globėjų ar tėvių šeimoje ir trečioje vietoje – jam tinkamoje globos institucijoje (Jungtinių Tautų deklaracija dėl socialinių ir teisinių principų, susijusių su vaikų apsauga ir gerove).

Likusio be tėvų globos vaiko globa organizuojama vadovaujantis Vaiko teisių konvencija, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymu, Civiliniu kodeksu, Vaiko globos organizavimo nuostatais (nauja redakcija patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012-06-27 nutarimu Nr. 806), Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatais (nauja redakcija patvirtinta Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2012-12-03 įsakymu Nr. A1-548) ir kitais teisės aktais bei vaiko teisių ir teisėtų interesų pirmenybės principu.

Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 4 straipsnio 5 punkte įtvirtinta viena iš bendrųjų vaiko teisių apsaugos nuostatų, jog nė vienas vaikas negali būti paliktas be minimalių pragyvenimo lėšų ir globos ar rūpybos, kurios privalo laikytis tėvai, kiti teisėti vaiko atstovai, valstybės, vietos savivaldos ir visuomenės institucijos, kiti fiziniai ir juridiniai asmenys. Vaikui, likusiam be tėvų ar jų priežiūros, įstatymų nustatyta tvarka steigama globa (rūpyba).

Remiantis Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 60 straipsnio, Civilinio kodekso 3.266 ir 3.267 straipsnių bei Bendrųjų savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų nuostatų nuostatomis, savivaldybių Vaiko teisių apsaugos skyriams tenka pagrindinė atsakomybė už vaiko teisių apsaugą bei vaiko teisių apsaugą reglamentuojančių teisės aktų įgyvendinimą ir priežiūrą, vaiko globos organizavimą ir priežiūrą, vaiko teisių ir jo teisėtų interesų gynimą savivaldybės teritorijoje.

Skundų ir tyrimų savo iniciatyva metu gauti duomenys rodo, kad skyriai netinkamai taiko teisės aktų, reglamentuojančių vaiko globos organizavimą, nuostatas, bei netinkamai vykdo teisės aktais Skyriui pavestą funkciją – pagal kompetenciją organizuoti vaiko globą (rūpybą), jos priežiūrą, t.t.

✓ *Savivaldybės Vaiko teisių apsaugos skyrius, gavęs informaciją apie vaiką, kuriam reikalinga globa, privalo užtikrinti laikinosios globos jam paskyrimą per tris dienas (Civilinio kodekso 3. 250 straipsnio 2 dalis, Bendrųjų savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų nuostatų 13 punktas).*

Pagal tyrimo duomenis, vaikai augo faktiškai neprižiūrimi tėvų, broliai gyveno atskirai, berniukų priežiūra bei auklėjimu rūpinosi ne šeimos nariai, jie tik epizodiškai buvo auklėjami tėvo. Motina vaikais nesirūpino, nedalyvavo jų auklėjime ir kt., vaikų ir motinos ryšys faktiškai buvo nutrūkęs. Motinai nebuvo apribota motinos valdžia ar vaikai nebuvo atskirti nuo motinos, tačiau dėl motinos gyvenimo būdo ir jos veiksmų (neveikimo), laikytina, kad mirus vaikų tėvui, vaikai neteko šeimos aplinkos, liko be tėvų globos ir atitinkamai VTAS bendradarbiaudami privalėjo skubiai spręsti globos vaikams nustatymo klausimą, tačiau globa vienam berniukui buvo nustatyta tik po 1,5 mėnesio, o kitam – po 2 mėnesių, t.y. pažeidžiant teisės aktų reikalavimus. Po vaikų tėvo mirties motina nesiėmė jokių veiksmų, realiai nesiekė ir neieškojo būdų ir galimybių atstatyti (užmegzti) ir palaikyti ryšį su sūnumis, pakeisti jų gyvenamąją vietą – vaikai ir toliau liko gyventi skyriumi nuo motinos, motina neįgyvendino ir nevykdė teisių ir pareigų savo vaikų atžvilgiu. Duomenys leidžia daryti išvadą, jog vaikai po tėvo mirties iki laikinosios globos nustatymo momento buvo teisinio netikrumo situacijoje – teisiškai nebūdami, faktiškai vaikai buvo glojami. VTAS paaiškinime nurodytas argumentas, jog Vaiko teisių apsaugos skyriuje buvo sprendžiamas klausimas dėl laikinosios globos nustatymo vaikams, globėjo jiems skyrimo, tačiau nebuvo gauta jokių fizinių asmenų prašymų paskirti vaikų globėjais, nelaikytinas pagrindžiančiu ir pateisinančiu gana ilgą vaikų laikinosios globos nustatymo klausimų sprendimą, turint omenyje tai, kad vaikai augo, buvo prižiūrimi, auklėjami, išlaikomi ir (ar) atstovaujami asmenų, kuriems šios teisės ir pareigos nebuvo suteiktos įstatymu ar teismo sprendimu.

✓ *Vaiko laikinosios globos tikslas – gražinti vaiką į šeimą. Vaiko laikinoji globa – tai laikinai be tėvų globos likusio vaiko, įstatymų nustatyta tvarka patikėto fiziniam arba juridiniam asmeniui, priežiūra, auklėjimas ir ugdymas, kitų jam tinkamai dvasiškai ir fiziškai augti sąlygų sudarymas ir palaikymas, jo asmeninių, turtinių teisių bei teisėtų interesų gynimas ir atstovavimas jiems, išliekant tėvų pareigai išlaikyti vaikus, šeimoje, šeimynoje ar institucijoje (Civilinio kodekso 3.253 straipsnis, Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatai).*

Vaiko teisių apsaugos skyrius ne vėliau kaip per 30 kalendorinių dienų nuo vaiko laikinosios globos (rūpybos) skubaus nustatymo <...> sudaro Vaiko laikinosios globos (rūpybos) planą (Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatai). Jame nurodomi vaiko tėvų įsipareigojimai, įpareigojimai, savivaldybės socialinio darbuotojo uždaviniai, planuojama vaiko globos (rūpybos) peržiūra, kt. VTAS organizuojamoje vaiko globos (rūpybos) peržiūroje turi būti įvertinti šeimos pokyčiai, tėvų dalyvavimas išlaikant vaiką, socialinis darbas su vaiko tėvais.

Viena iš laikinosios globos vaikams nustatymo priežasčių buvo nutrūkęs (itin silpnas) motinos ir vaikų ryšys (motina su vaikais nesimatė daugiau kaip dešimt metų), kurį, remiantis laikinosios globos nustatymo metu motinai nustatytais ir jos prisiimtais įsipareigojimais (susiskambinti su sūnumis, nuvažiuoti aplankyti) buvo planuojama atstatyti (sustiprinti), taip sudarant galimybę spręsti klausimą dėl vaikų galimybės augti motinos šeimoje. Atsižvelgiant į tai, atkreiptinas dėmesys į EŽTT nuostatą, jog nustačiusi, kad šeimos ryšys egzistuoja, valstybė turi veikti taip, kad šis ryšys plėtotųsi ir imtis priemonių tėvo (motinos) ir vaiko susivienijimui (*Nanning v. Germany, no. 39741/02, 2007 m. liepos 12 d.*) bei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nuostatą, jog biologinių tėvų ir vaiko, kuris gyvena globėjų šeimoje, santykiams atnaujinti reikia pasiruošti ir aktyviai bendradarbiauti. Taigi, biologinių tėvų (tėvo, motinos) ir vaiko, gyvenančio globėjų šeimoje, ryšių atnaujinimui yra būtinas ne tik aktyvus tėvų (tėvo, motinos) dalyvavimas, tačiau atitinkama pareiga užtikrinti vaiko ir tėvų (tėvo, motinos) bendravimą su vaiku, ryšių palaikymą tenka ir vaiko globėjui, ir valdžios institucijoms.

Tyrimo metu negauta duomenų, kurie leistų daryti išvadą, kad savivaldybės institucijos tinkamai, aktyviai veikė ir bendradarbiavo, kad pakeistų vaikų santykius su motina, atstatytų (sustiprintų) jų tarpusavio ryšį, vertintų ir spręstų motinos ir vaikų ryšio atstatymo metu kylančias problemas ir sunkumus (motina teigė, kad globėja ir giminaičiai „pripasakoję negerų dalykų“ apie motiną, globėja nekviečia sūnaus prie telefono) ar, esant reikalui, imtųsi teisės aktuose numatytų poveikio priemonių arba inicijuotų reikalingos pagalbos, paslaugų teikimą. Pateiktoje medžiagoje taip pat nėra duomenų, kurie leistų daryti išvadą, kad laikinosios globos laikotarpiu buvo tinkamai vykdomos Civilinio kodekso 3.271 straipsnio 6 punkte įtvirtintos globėjo pareigos – palaikyti ryšius su vaiko tėvais, informuoti vaiko tėvus ar artimuosius giminaičius, jeigu jie to pageidauja, apie vaiko vystymąsi, sveikatą, mokymąsi ir kitais svarbiais klausimais. Remiantis pateiktais duomenimis, manytina, kad motinos ir vaikų ryšio atstatymo klausimo sprendimas iš esmės buvo paliktas vaikų motinai, dėl ko vaikų ir motinos santykių formavimasis nevyko bei vaikų ir motinos santykiai išliko tokie patys, kaip ir laikinosios globos vaikams nustatymo pradžioje. Iš skundo tyrimo metu gautos informacijos taip pat matyti, kad vaikų motinai buvo teikiamos įvairių rūšių socialinės paslaugos ir parama, tačiau gautoje informacijoje nėra detalizuota ir konkretizuota, būtent kokios iš nurodytų socialinių paslaugų ir paramos buvo skirtos, siekiant atstatyti (sustiprinti) motinos ryšį su sūnumis, pašalinti laikinosios globos vaikams nustatymo priežastis, darytina prielaida, kad dauguma jų nebuvo tiesiogiai susijusios ir skirtos vaikų laikinosios globos tikslui pasiekti – gražinti vaikus į šeimą.

✓ *Vaiko laikinoji globa (rūpyba) nustatoma, kai vaiko tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų yra dingę ir jų ieškoma (kol teismas tėvus pripažins nežinia kur esančiais arba paskelbs mirusiais); tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų laikinai negali rūpintis vaiku dėl abiejų tėvų ar vieno iš jų ligos, suėmimo, bausmės atlikimo ar kitų svarbių priežasčių; tėvai arba turimas vienintelis iš*

tėvų nesirūpina, nesidomi vaiku, jo neprižiūri, netinkamai auklėja, naudoja fizinį ar psichinį smurtą, ir dėl to kyla pavojus vaiko fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam vystymuisi ir saugumui.

Remiantis Jungtinių Tautų vaiko teisių apsaugos konvencijos 18 straipsniu, valstybės dalyvės deda visas pastangas, kad būtų pripažintas bendros ir vienodos abiejų tėvų atsakomybės už vaiko auklėjimą ir vystymąsi principas.

Tyrimo metu buvo nustatyta, kad mažametė gyveno su motina, kuri su mergaitės tėvu buvo išsituokusi, tačiau mergaitė su tėvu bendravo, pas jį svečiuodavosi, duomenų apie jo netinkamą tėvų valdžios įgyvendinimą nebuvo gauta. Motinos sugyventiniui panaudojus smurtą vaiko atžvilgiu, mergaitėi buvo nustatyta laikinoji globa tetos šeimoje. Tyrimo metu nebuvo nustatyta priežasčių, dėl kurių tėvas nebūtų galėjęs rūpintis dukra, mergaitė pas jį svečiuodavosi ir laikinosios globos metu. Motinai negalint tinamai rūpintis vaiku bei sprendžiant klausimą dėl laikinosios globos, didesnis dėmesys ir reikalavimas prisiimti pareigą rūpintis vaiku turėjo būti skiriamas mergaitės tėvui, tačiau jo atsakomybės klausimas dėl rūpinimosi dukra bei jos auginimo nebuvo išsamiai svarstomas.

✓ *Vaiko gražinimo tėvams klausimas nagrinėjamas, kai išnyksta priežastys, dėl kurių buvo nustatyta vaiko laikinoji globa (rūpyba); tai atitinka Vaiko globos (rūpybos) plano užduotis ir sprendimus (Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų 54 punktą).*

Tyrimo metu nustatyta, kad mažametis ne kartą buvo paimtas iš motinos bei apgyvendintas globos namuose; pirmą kartą vaikas buvo apgyvendintas globos namuose, nes motinai nustatytas sunkus girtumo laipsnis, ji triukšmavo, nesugebėjo deramai pasirūpinti sūnumi, vaikui kilo socialinės grėsmės pavojus. Vaikas buvo gražintas motinai, nepaisant to, kad globos nustatymo priežastys neišnyko – motina kartu su sugyventiniu dar prieš pat vaiko gražinimą į šeimą buvo rasti neblaivūs, socialinio darbuotojo ne kartą prieš tai rasti išgėrę. Gražinant vaiką, nebuvo atsižvelgta, kad motina vaiko laikinosios globos metu neišsprendė alkoholio vartojimo problemų. Ši problema neišnyko ir gražinus vaiką, kas sąlygojo eilinį vaiko paėmimą iš šeimos ir jo apgyvendinimą globos institucijoje.

Kito tyrimo metu taip pat buvo gauta informacija, kad mergaitės buvo paimtos iš motinos, nes dėl motinos girtumo buvo iškilęs pavojus vaikų saugumui – motina atėjo į darželį visiškai girta, svirduliavo, ramstėsi į sienas. Vaiko reikalų komisijos posėdyje, sprendžiant vaikų klausimą, buvo nuspręsta vaikų negražinti, suteikti 6 mėnesių laikotarpį pakeisti gyvenimo būdą, lankyti anoniminių alkoholikų grupės susirinkimus, reguliariai lankytis pas gydytoją psichiatrą, psichologą ir kt. Šeimą konsultavusi psichologinės pagalbos įstaiga taip pat teikė rekomendacijas VTAS – abu tėvus nukreipti reguliariai lankyti psichologo konsultacijas tėvams psichikos sveikatos centre, socialiniai darbuotojai turi konsultuoti dėl tėvystės ir socialinių įgūdžių, tėvai turi kreiptis pagalbos dėl alkoholio vartojimo (pvz., lankyti AA grupes), kur buvo pažymima, jog kol tėvai nevykdys rekomendacijų ir nepriims pagalbos iš aplinkos, vaikams yra nesaugu gyventi kartu.

Tačiau į visus minėtus įpareigojimus šeimai bei rekomendacijas institucijoms nebuvo atkreiptas dėmesys sprendžiant vaikų gražinimo klausimą. Nebuvo atsižvelgta, kad tėvai nespėdė savo alkoholio vartojimo problemų, nelankė anoniminių alkoholikų grupės užsiėmimų - socialinės darbuotojos darbo su šeima vertinime nurodoma, kad sugyventiniai neketina lankyti psichiatro, psichologo konsultacijų, anoniminių alkoholikų susirinkimų, nes „jiems to nereikia“, „jie nepiktinaudžiauja alkoholiu“. Taip pat, iš socialinės darbuotojos kontaktų su klientu pažymų matyti, kad nuolat nurodoma šeimos problema – alkoholio vartojimas – neišnyko ir vaikų laikinosios globos metu – per 5 laikinosios globos mėnesius buvo gauti 7 neapsikentusių kaimynų pranešimai apie motinos girtavimą, pranešimas apie apsvaigusios vaikų motinos priekabiavimą prie senyvo amžiaus moters mieste, reikalavimą pinigų; motina apie girtavimą prisipažino pati, taip pat ji pastebėta neblaivi perkanti alų.

Atkreiptinas dėmesys, kad vaikų laikinosios globos metu (5 mėn. laikotarpiu), šeima namuose socialinio darbuotojo aplankyta buvo tik 2 kartus, o prieš sprendžiant vaiko gražinimo klausimą daugiau nei 2 mėnesius šeimos neaplankė nei VTAS, nei socialinė darbuotoja.

Minėtų tyrimu metu prieita išvados, jog VTAS netinkamai taikė Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatus, už vaiko teisių apsaugą atsakingų institucijos – VTAS, socialinių paslaugų centro socialiniai darbuotojai- netinkamai įvertino laikinosios globos nustatymo priežastis bei vaiko gražinimo tėvams sąlygas, atsižvelgta tik į trumpalaikius pasikeitimus šeimoje.

✓ *Vadovaujantis Bendrųjų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatų 7.2 punktu, Skyrius, vykdydamas jam pavestus uždavinius, atlieka vaiko globos (rūpybos) organizavimo ir priežiūros funkciją.*

Kalinama pareiškėja skundėsi VTAS netinkamai sprendžiamais klausimais bei globos priežiūra, jog vaikų globėjai neužtikrina jos teisės pasimatyti su vaikais. Tyrimo metu buvo nustatyta, jog teismas priėmė sprendimą dėl laikino motinos valdžios apribojimo, nurodydamas, kad „įvertintos aplinkybės teikia pagrindą tikėtis, kad esama padėtis pasikeis, motina pati augins vaikus“. Laikinių apsaugos priemonių, draudžiančių pareiškėjai bendrauti su vaikais nebuvo priimta. Atkreipiamas dėmesys, kad apribojus tėvų valdžią tiek laikinai, tiek neterminuotai, išlieka teisė matytis su vaiku, išskyrus atvejus, kai tai prieštarauja vaiko interesams.

Iš skundo tyrimo metu gautos informacijos matyti, kad institucijos dėsė spręsti klausimą dėl motinos ir vaikų matymosi. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pažymėjo, jog kiekvienu individualiu atveju klausimas turi būti sprendžiamas įvertinant tai vaiko interesų požiūriu, tačiau nei VTAS, nei vaikų globos namai nepateikė paaiškinimo, kaip vaikų matymasis pažeistų vaiko interesus. Iš bylos duomenų matyti, kad pareiškėja paskutiniu laikotarpiu gyvenant kartu su vaikais buvo charakterizuojama teigiamai, nepastebėta netinkamos vaikų priežiūros aplinkybių, nebuvo nustatyta, kad savo elgesiu ji darytų žalingą įtaką vaikams, fiziškai ar psichologiškai žalotų vaikus, ar pan. Tik po pusmečio nuo pirmojo motinos prašymo, VTAS rekomendavo globos namams gauti psichologo rekomendacijas dėl vaikų bendravimo su motina, tačiau šie pasiūlymai dėl psichologo rekomendacijų nebuvo svarstomi, o vėliau globos įstaigoje psichologas iš viso nedirbo ir tik ateityje buvo planuojama sudaryti sąlygas vaikams gauti psichologinę pagalbą už įstaigos ribų. Po pusmečio nuo siūlymo gauti psichologo rekomendacijas VTAS pateikė atsakymą motinai, jog galutinę nuomonę dėl pasimatymo su vaikais VTAS praneš po to, kai bus apeliacine tvarka išnagrinėta civilinė byla dėl motinos valdžios apribojimo apygardos teisme.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės vertinimu, tėvų ir vaiko, kuris tam tikrą laiką gyveno globojamas, santykiams atnaujinti būtina pasiruošti, taip pat šiam tikslui pasiekti reikia aktyvaus ir supratingo visų suinteresuotų asmenų bendradarbiavimo, ko buvo pasigendama nagrinėjamo skundo atveju.

✓ *Vaiko laikinoji globa (rūpyba) – laikinai be tėvų globos likusio vaiko priežiūra, auklėjimas, jo teisių ir teisėtų interesų atstovavimas bei gynimas šeimoje, šeimynoje ar institucijoje. Vaiko laikinosios globos (rūpybos) tikslas - grąžinti vaiką į šeimą. CK 3.254 straipsnyje numatyti vaiko laikinosios globos (rūpybos) nustatymo pagrindai; nurodyta, kad vaiko laikinoji globa (rūpyba) nustatoma, kai <...> vaiko tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų laikinai negali rūpintis vaiku dėl abiejų tėvų ar vieno iš jų ligos, suėmimo, bausmės atlikimo ar kitų svarbių priežasčių.*

Tyrimo metu nustatyta, jog vaikas buvo ne pirmą kartą apgyvendintas pas senelę dėl problemų šeimoje (motinos girtavimo, netinkamos vaiko priežiūros). VTAS motyvavo, jog globa nebuvo nustatyta, nes vaikas turi teisę svečiuotis senelės šeimoje. VTAS teiginys, kad nėra pagrindo drausti vaikui svečiuotis senelės šeimoje nediskutuotinas, tačiau vaiko teisių apsaugos kontrolierė pabrėžė, jog sprendžiant dėl globos nustatymo/nenustatymo svarbu įvertinti, ar motina/tėvas galės

pasirūpinti/domėtis vaiku, jo ugdymu, sveikata jam gyvenant atskirai (iš gautos medžiagos matyti, kad vaikas pas gydytoją ėjo vienas), kokio pobūdžio motinos/tėvo liga, kokiu laikotarpiui artimi giminaičiai rūpinsis vaiku (iš gautos medžiagos matyti, kad motina ketino vaiką pasiimti tik po 3 mėnesių), kaip tai įtakos motinos/tėvo pareigų vykdymą, kas yra neatsiejama bei neperleidžiama asmeninė tėvų prievolė. Manytina, jog abiem tėvams nesirūpinant vaiku - motinai netinkamai rūpinantis/tėvui visiškai nesirūpinant, remiantis CK, buvo pagrindas mažamečiui nustatyti laikinąją globą (motinos šeimoje buvo girtaujama, nebuvo rūpinamasi vaiku, motina ketino vykti į psichiatrijos ligoninės stacionarą gydytis nuo alkoholizmo), bei iš gautos tyrimo medžiagos matyti, kad faktiškai buvo susiklostę globos santykiai (senelės rūpinimasis vaiku), tačiau jie nebuvo informinti dėl senelės negalėjimo būti globėja ligos pagrindu, taip pat galimai dėl vengimo dažnai nustatinėti laikinąją globą. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė taip pat atkreipė dėmesį, kad globėjo šeimoje turi būti rūpinamasi ne tik vaiko materialine ir fizine gerove, bet svarbi ir vaiko emocinė, pažintinė, dvasinė būklė, teigiami ryšiai su globėju, ko nebuvo minėtoje situacijoje. Turint omeny vaiko nenorą gyventi vaikų globos namuose, kuriuose buvo anksčiau 3 kartus apgyvendintas, buvo vengiama ieškoti kitų geriausiai vaiko poreikius atitinkančių globos formų, artimų šeimai. Be to, motinai nebuvo taikoma jokia atsakomybė dėl netinkamo jos pareigų vykdymo, nėra duomenų, ar motina įvykdė įpareigojimą gydytis psichiatrijos ligoninėje.

✓ *Vadovaujantis Bendrųjų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatų 7.2 punktu, VTAS organizuoja likusių be tėvų globos vaikų laikinosios ir nuolatinės globos (rūpybos) nustatymą ir pasibaigimą; organizuoja ir koordinuoja teisės aktų nustatyta tvarka asmens, norinčio tapti vaiko globėju (rūpintoju), pasirengimą ir parenka likusiam be tėvų globos vaikui tinkamiausią toms pareigoms asmenį, kt.*

Pareiškėjas skundė VTAS netinkamai organizuojant brolio globą. Mirus vienintelei pareiškėjo brolio įstatyminei atstovei - mamai, jis buvo paskirtas laikinuoju globėju, po 11 mėnesių pareiškėjas ketino išvykti į užsienį ir pasiimti brolių kartu, tačiau jam tai nebuvo leidžiama padaryti. Pareiškėjo brolis buvo apgyvendintas vaikų globos namuose. Pareiškėjas surinko reikiamus dokumentus užsienyje dėl galimybės broliui gyventi užsienyje ir kreipėsi į VTAS, tačiau buvo delsiama spresti klausimą.

Tyrimo metu nustatyta, kad laikinoji globa vaikui buvo tęsiama 11 mėnesių, nors iš esmės mažamečiui turėjo būti nustatyta nuolatinė globa, netekus vienintelio turėto tėvų – motinos. Praktikoje laikinosios globos (rūpybos) institutu naudojama, siekiant užtikrinti vaiko interesus turėti įstatyminių atstovų, kuris rūpintųsi, auklėtų vaiką, sudarytų vaikui tinkamas gyvenimo sąlygas, bei kad būtų pasirengta nuolatinės globos nustatymui. Laikytina, kad 11 mėnesių laikotarpis, per kurį buvo tęsiama laikinoji globa, nesikreipiant dėl nuolatinės globos, prieštarauja teisės aktų nuostatoms dėl laikinosios ir nuolatinės globos pagrindų ir yra nepagrįstai ilgas. Vaiko globos organizavimo nuostatuose iš esmės yra įtvirtinta galimybė keisti vaiko globos (rūpybos) vietą, šeimai persikeliant gyventi į užsienį, tačiau pažymėtina, kad tokia galimybė nustatyta esant vaiko nuolatinei globai (rūpybai). Ši nuostata tikslingai įtvirtinta atsižvelgiant į laikinosios globos tikslą - grąžinti vaiką į biologinę šeimą, tačiau tirtoje situacijoje vaikas neturėjo tėvų. Nuostatų 33 punkte numatyta, kad keičiantis šeimoje globojamo (rūpinamo) vaiko *nuolatinės globos (rūpybos) vietai* šeimai persikeliant nuolat gyventi į užsienio valstybę, vaiko globėjas (rūpintojas) privalo likus ne mažiau kaip 30 kalendorinių dienų iki išvykimo, raštu pranešti gyvenamosios vietos Vaiko teisių apsaugos skyriui išvykimo datą ir naujos gyvenamosios vietos adresą; per 7 darbo dienas iki išvykimo įstatymų nustatyta tvarka deklaruoti gyvenamosios vietos pakeitimą; pranešti apie globėjo (rūpintojo) ir globojamo (rūpinamo) vaiko atvykimą kompetentingoms užsienio valstybės institucijoms ir Vaiko teisių apsaugos skyriui, kai jie persikelia nuolat gyventi į užsienio valstybę, neprišijungusią prie 1961 m. spalio 5 d. Hagos konvencijos dėl valdžios institucijų teisių ir taikytinos teisės nepilnamečių teisių gynimo srityje. Šio skundo atveju, situacijos vertinimas dėl įkurdinimo pas pareiškėją užsienyje

remiantis teisės aktų reikalavimais užtruko būsimojo globėjo šalyje (nustatyta, kad Lietuvos institucijos, gavusios jo prašymą iš užsienio veikė be nepagrįsto delsimo), tačiau pažymėtina, kad savalaikis nuolatinės globos nenustatymas galėjo būti laikomas priežastimi, dėl ko broliai negalėjo išvykti gyventi kartu nuo pat pradžių (būtų vadovaujamosi Vaiko globos organizavimo nuostatų 33 punkte numatyta tvarka) ir nebuvo išvengta mažamečio globotinio nepagrįstai ilgo apgyvenimo institucinėje globoje (beveik metus).

✓ *Vadovaujantis Bendrųjų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatų 7 punktu, Skyrius, vykdydamas jam pavestus uždavinius, pagal kompetenciją organizuoja vaiko globą (rūpybą), jos priežiūrą, prižiūri teisės aktų nustatyta tvarka vaiko globą (rūpybą) šeimose ir socialinės globos įstaigose, dėl to bendradarbiauja su institucijomis, susijusiomis su vaiko teisių apsauga; bendradarbiauja su <...> valstybės, savivaldybės institucijomis ir įstaigomis; t.t. VTAS turi teisę teisės aktų nustatyta tvarka gauti iš asmens sveikatos priežiūros darbuotojų jų turimą su vaiko teisių apsauga susijusią informaciją, kt.*

Vadovaujantis Vaiko globos organizavimo nuostatais, vaiko globos priežiūra apima globojamo (rūpinamo) vaiko aplankymus; vaiko laikinosios globos (rūpybos) peržiūras; vaiko nuolatinės globos (rūpybos) peržiūras. Aplankant globojamą (rūpinamą) vaiką VTAS turi surašyti buities ir gyvenimo sąlygų patikrinimo aktą ir išsiaiškinti, kaip vykdomos vaiko globėjo (rūpintojo) pareigos; įvertinti, kaip globėjas (rūpintojas) rūpinasi vaiko saugumu, jo sveikata ir mokymusi, kt. Atliekant vaiko nuolatinės globos (rūpybos) peržiūrą: įvertinami globojamo (rūpinamo) vaiko aplankymų aktai; įvertinama, kaip globėjas (rūpintojas) rūpinasi vaiko saugumu, jo sveikata ir mokymusi, ar vaikas gauna būtinas paslaugas ir kiek jų teikimas atitinka vaiko poreikius, kaip globėjas vykdo kitas globėjo (rūpintojo) pareigas; kt.

Įvertinus tyrimo metu gautos medžiagą, manytina, jog skyriai skiria nepakankamai dėmesio vaiko globos priežiūrai (aplankymams ir peržiūroms), duomenų apie teikiamas ugdymo bei sveikatos priežiūros paslaugas vaikui rinkimui, vertinimui, kaip globėjas rūpinasi vaiko saugumu, globos, priežiūra atliekama gana formaliai. Kaip nurodė VTAS, „informacija apie vaiko sveikatos būklę VTAS atskirai nėra pateikiama“, „apie globojamų (rūpinamų) vaikų sveikatos būklės pokyčius, paaštrėjimus ir pan., globos namai atskiros informacijos VTAS neteikia“. Tačiau pažymėtina, VTAS turi pareigą vykdyti globos priežiūrą socialinės globos įstaigose bei turi teisę teisės aktų nustatyta tvarka gauti iš asmens sveikatos priežiūros, švietimo, globos įstaigų ir socialinių darbuotojų jų turimą <...> su vaiko teisių apsauga susijusią informaciją. Nuostatai suteikia skyriaus darbuotojams teisę susipažinti su vaikų gyvenimo ir ugdymo sąlygomis socialinės globos įstaigose, švietimo ir asmens sveikatos priežiūros įstaigose; kreiptis į <...> socialinės globos įstaigas <...> dėl vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimų priežasčių nagrinėjimo; ginant vaiko teises ir teisėtų interesus bendrauti su šiais subjektais: šeimų vaikais, <...> vaikų tėvais, kitais vaikų atstovais pagal įstatymą, domėtis vaikų elgesiu, ugdymo sąlygomis, jų teisių ir teisėtų interesų apsauga. Tačiau, kaip matyti iš pateiktų dokumentų VTAS raštu ar žodžiu nesikreipė į vaiko ugdymo bei sveikatos priežiūros įstaigas dėl informacijos apie teikiamas paslaugas vaikui, siekiant išsiaiškinti ir įvertinti, ar vaikas gauna būtinas paslaugas, kiek jų teikimas atitinka vaiko poreikius, kaip globėjas (rūpintojas) rūpinasi vaiko saugumu, jo sveikata ir mokymusi. Neturėdami išsamios informacijos apie vaiko sveikatos būklę, ugdymą, VTAS negali objektyviai įvertinti, kaip socialinės globos namai rūpinasi vaikui, jo sveikata ir mokymusi, pan. PPT pažymoje dėl specialiojo ugdymosi ir (ar) švietimo pagalbos skyrimo nurodyta <...> teikti logopedo <...> specialiąją pagalbą, tačiau iš pateiktų duomenų VTAS nesiaiškino, ar vaikui teikiama logopedo, nes patys globos namai logopedo neturi. Vertindami, kaip globos namai rūpinasi vaiko saugumu, tinkamomis gyvenimo sąlygomis, maitinimo organizavimu ir maitinimo kokybe, VTAS galėtų kreiptis į Socialinių paslaugų priežiūros departamentą prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, visuomenės sveikatos centrus, maisto ir veterinarijos tarnybas.

Įvertinus tyrimo duomenis, Valstybės vaiko teisių ir įvaikinimo tarnybai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pasiūlyta imtis metodinių priemonių dėl VTAS vaiko globos priežiūros vykdymo, nurodant, į ką turėtų atkreipti dėmesį VTAS, vertinant vaiko saugumo užtikrinimą globos namuose, ar vaikas gauna būtinas paslaugas, atsižvelgiant į individualius jo poreikius (sveikatos, ugdymo, pan.).

✓ *Vaiko globos organizavimo nuostatų 16 punktą numato, kad vaiko teisių apsaugos skyrius priima sprendimą dėl fizinio asmens pradinio įvertinimo, įvertinęs Nuostatų 13.1–13.4, 14.1–14.7 punktuose nurodytus dokumentus, duomenis ir informaciją.*

Skundo tyrimo metu nustatyta, kad VTAS, sprenddamas dėl fizinių asmenų tinkamumo būti globėjais, neturėjo šiam klausimui spręsti visų reikalingų dokumentų. VTAS priėmė teigiamą sprendimą dėl asmenų teikimo tapti vaiko globėju, tačiau reikalingas sveikatos pažymėjimas, informacija apie asmenų teistumą gauti jau po teigiamo sprendimo priėmimo, informacija apie asmenų administracinių teisės pažeidimų padarymą užklausta tik po teigiamo sprendimo priėmimo. Atitinkamai VTAS, kurio teritorijoje liko be tėvų globos likę vaikas, globėjais skyrė asmenis, neturėdamas informacijos apie asmenų administracinių teisės pažeidimų padarymą, nes VTAS, kuris vertino globėjus, šią informaciją gavo bei pateikė jau po įsakymo dėl laikinosios globos priėmimo.

✓ *Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų, patvirtintų Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2002-04-18 įsakymu Nr. 56 (nauja redakcija nuo 2012-12-07, Žin., 2012, Nr. 141-7286), 24 punkte nustatyta, kad vaiko tėvai, laikinai išvykdami iš Lietuvos Respublikos ir palikdami vaiką prižiūrėti pasirinktam fiziniam asmeniui, prieš 30 kalendorinių dienų iki išvykimo Vaiko teisių apsaugos skyriui privalo pateikti: rašytinį prašymą dėl vaiko laikinosios globos (rūpybos) tėvų prašymu nustatymo jų išvykimo iš šalies laikotarpiu ir fizinio asmens paskyrimo globėju (rūpintoju), kuriam tėvai palieka laikinai prižiūrėti savo vaiką; vaiko gimimo liudijimo kopiją; tėvų ir siūlomo fizinio asmens prižiūrėti vaiką asmens tapatybę patvirtinančių dokumentų kopijas; siūlomo fizinio asmens sveikatos apsaugos ministro nustatytos formos sveikatos pažymėjimą; siūlomo fizinio asmens gyvenamosios vietos savivaldybės (seniūnijos) buities ir gyvenimo sąlygų patikrinimo aktą; kartu su siūlomu fiziniu asmeniu gyvenančių vyresnių kaip 16 metų asmenų rašytinius sutikimus. Vaiko teisių apsaugos skyrius Vaiko globos organizavimo nuostatų nustatyta tvarka kreipiasi į Informatikos ir ryšių departamentą prie Vidaus reikalų ministerijos dėl pažymos apie siūlomo fizinio asmens prižiūrėti vaiką teistumą už tyčinius nusikaltimus.*

Tėvui Vaiko teisių apsaugos skyriui pateikus prašymą dėl vaiko laikinosios globos tėvų prašymu nustatymo, jau po trijų dienų VTAS surašė teikimą savivaldybės administracijos direktoriui ir tos pačios dienos įsakymu vaikui buvo nustatyta laikinoji globa. Per mėnesį laiko, kuris nustatytas teisės akte, skyrius nesiėmė priemonių, kad būtų tinkamai išspręstas nepilnamečio teisių ir teisėtų interesų užtikrinimo klausimas ir tik nesant galimybės vaikui gyventi su motina tėvo laikino išvykimo metu, būtų nustatyta vaikui laikinoji globa tėvų prašymu tretiesiems asmenims. Nustatyta, kad skubotai ir nesiėmęs galimų priemonių sprendžiant galimybę vaikui būti prižiūrimam jo motinos tėvo laikino išvykimo metu, VTAS teikė teikimą savivaldybės administracijos direktoriui dėl laikinosios globos tėvų prašymu nepilnamečiui nustatymo. VTAS teikime nebuvo duomenų, dėl ko vaiko motina negalėtų pasirūpinti vaiku tėvo išvykimo metu ir reikalinga vaikui nustatyti laikinąją globą tėvų prašymu.

Minėtą teikimą VTAS teikė ir nesurinkęs visų reikiamų anksčiau nurodytų dokumentų: Informatikos ir ryšių departamento pažymos, siūlomo fizinio asmens prižiūrėti vaiką sveikatos pažymėjimo, galimai vaiko gimimo liudijimo kopijos.

VTAS teikė netikslią informaciją institucijoms: teikime savivaldybės administracijos direktoriui skyrius nurodė, jog tėvas išvyksta į užsienį dirbti, tuo tarpu vaiko teisių apsaugos kontrolierei - į užsienio valstybę pasisvečiuoti pas brolių.

✓ *Vadovaujantis JT Vaiko teisių apsaugos konvencijos 9 straipsnio 2 dalimi išskyrus vaiką su tėvais, visoms suinteresuotoms šalims suteikiama galimybė pareikšti savo požiūrį dėl nagrinėjamo dalyko.*

Vadovaujantis Bendrųjų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatų 7.33 punktu, VTAS, vykdydamas jam pavestus uždavinius, atlieka šią funkciją - teikia tėvui ar motinai informaciją apie vaiką, negyvenantį kartu su jais, išskyrus tuos atvejus, kai yra grėsmė vaiko sveikatai ar gyvybei iš tėvo ar motinos pusės, kitais įstatymų nustatytais atvejais.

Skundo tyrimo metu buvo nustatyta, kad įkalinta motina siekė palaikyti ryšius su globojamais vaikais. Pareiškėja nebuvo informuota apie pakeistą globėją dukrai (šią informaciją ji sužinojo po kurio laiko tik VTAS atsakant į jos pačios laišką). Manytina, kad VTAS neteikė reikiamos reikšmės motinos informavimui apie pasikeitusią vaiko buvimo vietą. Atkreiptinas dėmesys, kad VTAS sudaromame vaiko laikinosios globos (rūpybos) plane numatomi ir vaiko tėvų įsipareigojimai, įpareigojimai, kurių įgyvendinimui jiems reikalinga informacija apie vaiko globėją, globos vietą.

✓ *Remiantis Vaiko globos organizavimo nuostatais, VTAS, kurio teikimu nustatyta vaiko globa (rūpyba), sudaro, saugo ir papildo vaiko globos (rūpybos) bylą, kurioje turi būti su vaiku, globėju (rūpintoju) ir vaiko globos (rūpybos) nustatymu, vykdymu, priežiūra ir pasibaigimu susiję dokumentai (31 punktas), vaiko globą (rūpybą) nepriklausomai nuo vaiko globos (rūpybos) rūšies ir formos prižiūri VTAS, kurio teikimu nustatyta vaiko globa (rūpyba), išskyrus kai vaiko globos (rūpybos) vieta nustatyta ne tos savivaldybės, kurios VTAS teikimu nustatyta vaiko globa (rūpyba), teritorijoje vaiko aplankymus VTAS, kurio teikimu nustatyta vaiko globa (rūpyba), prašymu organizuoja vaiko globos (rūpybos) vietas VTAS (36, 37.1 punktai). Remiantis Bendraisiais vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatais, vienas svarbiausių skyriaus uždavinių yra organizuoti pagal kompetenciją teisės aktų nustatyta tvarka likusių be tėvų globos vaikų teisių ir interesų apsaugą.*

Pareiškėjas nurodė, jog VTAS nesiėmė pakankamų priemonių vaiko teisių pažeidimų prevencijai, globėjai su mažamete globotine ne kartą vyko į Baltarusiją pas giminaičius apie tai nepranešus VTAS. Globos vietos VTAS atsisakė apie tai pranešti VTAS, kurio teikimu nustatyta vaiko globa, raštu paaiškindami pareiškėjui, kad tokia VTAS pareiga nėra numatyta teisės aktuose, reglamentuojančiuose vaikų globą, kad globėjai nepažeidė vaiko globėjų pareigų, numatytų LR CK 3.273 straipsnyje. Toks VTAS paaiškinimas laikytinas nepagrįstu.

Pažymėtina, kad vaiko globėjo pareigos yra įtvirtintos ne tik minėtame CK, bet ir kituose straipsniuose, teisės aktuose. Remiantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtinto nutarimo 11 punktu, vaiko, kuriam yra nustatyta globa (rūpyba), globėjas (rūpintojas), likus ne mažiau kaip 3 dienoms iki numatomo vaiko laikino išvykimo į užsienio valstybę, nepriklausančią Šengeno erdvei, privalo raštu informuoti VTAS apie numatomą vaiko laikiną išvykimą į užsienio valstybę, nurodydamas kelionės tikslą, trukmę ir šalį, į kurią vaikas išvyksta. Toks VTAS, kurio teritorijoje buvo globos vieta, neveikimas (atsisakymas pateikti informaciją VTAS, prižiūrinčiam globą), gali sudaryti prielaidas pažeisti vaiko teises ir teisėtus interesus, nes VTAS, prižiūrintis globą neturi informacijos, kuri reikšminga vertinant globos peržiūrą - kaip globėjas atlieka savo pareigas, rūpinasi vaiko saugumu (Vaiko globos organizavimo nuostatai). Tačiau manytina, jog VTAS išaiškinimas ir įpareigojimas globėjams ateityje informuoti apie vaiko išvykimą į užsienio valstybę, nepriklausančią Šengeno erdvei, buvo pakankama priemonė atkreipti globėjų dėmesį į minėto teisės akto reikalavimą pranešti apie išvykimą.

- **Vaiko teisių apsaugos skyrių dalyvavimas teismo procese atstovaujant vaiko teises ir teisėtus interesus**

Vaiko teisių apsaugos skyrius yra viena iš institucijų, garantuojančių vaiko teisių apsaugą savivaldybėse. Vaiko teisių apsaugos skyrius įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka privalo atstovauti vaiko teisėms ir teisėtiems interesams bei ginti juos teisme. Vadovaujantis Bendrųjų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatais, Vaiko teisių apsaugos skyrius užtikrina pagal kompetenciją įstatymų ir teisės aktų nustatyta tvarka visų savivaldybės teritorijoje gyvenančių vaikų teisių ir teisėtų interesų apsaugą, dalyvauja teismo posėdžiuose ir pateikia teismui išvadą dėl nagrinėjamo ginčo dėl vaiko, ištyręs šeimos aplinkos sąlygas.

Vaiko teisių apsaugos skyriaus teisė ir pareiga teikti išvadą byloje yra susijusi su joms priskirtų funkcijų atlikimu, o pačios išvados pateikimas yra viena iš institucijos kompetencijos įgyvendinimo priemonių. Atkreiptinas dėmesys, kad pastarosios funkcijos – išvados teismui teikimas – yra viena iš vaiko interesų užtikrinimo ir gynimo priemonių bei Vaiko teisių apsaugos skyriams tenkančios bendrosios funkcijos – įstatymų ir teisės aktų nustatyta tvarka užtikrinti savivaldybės teritorijoje gyvenančių vaikų teisių ir teisėtų interesų apsaugą – įgyvendinimo priemonių.

✓ *Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 3.178 straipsnyje numatyta, jog nagrinėjant ginčus dėl vaikų, būtinas valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos dalyvavimas; valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija, ištyrusi šeimos aplinkos sąlygas, pateikia teismui išvadą dėl ginčo.*

Vaiko teisių apsaugos institucijos pozicija bylose, kuriose nagrinėjami vaiko gyvenamosios vietos su vienu iš tėvų nustatymo ir kiti su svarbiais vaiko interesais susiję klausimai, privalo būti aktyvi, o teismai turi reikalauti ne formalios, tačiau išsamios ir svarbias aplinkybes atskleidžiančios išvados (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje R.S. v. K.S., bylos Nr. 3K-3-141/2011).

Skundo tyrimo metu nustatyta, kad VTAS, teikdamas išvadą teismui dėl bendravimo su vaiku tvarkos nustatymo, nepateikė teismui skyriuje turėtos informacijos apie policijoje nagrinėtus skundus dėl konfliktų šeimoje. Nepaisant šalių rungimosi principo, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, visapusiškam, objektyviam ir pilnam bylos aplinkybių išnagrinėjimui, tam, kad teismas galėtų priimti sprendimą, geriausiai atitinkantį vaiko poreikius, VTAS teismui turi pateikti turimą visapusišką informaciją apie vaiko gyvenimo sąlygas šeimoje, tame tarpe ir kitų institucijų teiktą informaciją, nepaisant, jog nė vieno tėvų atžvilgiu nebuvo taikyta atsakomybė, ir jie nebuvo nubausti už tam tikras veikas (nagrinėjamo skundo atveju, administracinio teisės pažeidimo bylos teiseną buvo nutraukta, priimtas atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą, tačiau teisėsaugos institucijų dokumentai rodė abiejų tėvų priešišumą, nepagarbą vienas kito atžvilgiu, nevengimą ginčų vaiko akivaizdoje).

Kito tyrimo metu buvo pažymėta, jog siekiant maksimaliai ir operatyviai užtikrinti vaiko teises ir teisėtus interesus, Vaiko teisių apsaugos skyrius, turėdamas duomenų, kad tėvai nesugebės susitarti dėl ginčo (susijusio su vaiku), taip pat turėjo būti aktyvus ir pateikti teismui visą turimą informaciją, susijusią su šeima ir vaiko teisių ir teisėtų interesų nepakankamu užtikrinimu. VTAS neinformavo teismo apie tėvų nesutarimus dėl vaiko bendravimo su skyriumi gyvenančiu tėvu užtikrinimo. Turi būti atsižvelgiama ir į tai, jog vadovaujantis Civilinio proceso kodekse nustatytais atskirų kategorijų bylų nagrinėjimo ypatumais, nagrinėjant šeimos bylas, teismas, atsižvelgdamas į ieškinio pagrindą sudarančias ir teismo posėdyje paaiškėjusias bylos aplinkybes, turi teisę viršyti pareikštus reikalavimus, tai yra, gali patenkinti daugiau reikalavimų, negu jų buvo pareikšta, taip pat priimti sprendimą dėl reikalavimų, kurie nebuvo pareikšti, tačiau yra tiesiogiai susiję su pareikšto ieškinio dalyku ir pagrindu (376 straipsnio 3 dalis).

✓ *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.178 straipsnis nustato, jog nagrinėjant ginčus dėl vaikų, būtinas valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos dalyvavimas, kuri ištyrusi šeimos aplinkos sąlygas, pateikia teismui išvadą dėl ginčo.*

Pareiškėja skundė VTAS atstovavimą civilinėje byloje dėl vaiko gyvenamosios vietos keitimo, teikiant išvadą teismui. Ji nurodė, kad VTAS buvo žinoma aplinkybė, jog namas, kuriame gyvena tėvas, nepriklauso vaiko tėvui nuosavybės teise, tačiau VTAS nuvyko įvertinti svetimam asmeniui priklausantį gyvenamąjį namą ir konstatavo, kad jei teismas pakeistų sūnaus gyvenamąją vietą, vaikui minėtame name gyvenimo sąlygos tiktų.

Įgyvendindamas teismo pavedimą pateikti išvadą ir vykdydamas teisės aktų priskirtas funkcijas, VTAS, teikdamas išvadą dėl ginčo, teismui turi pateikti išvadą, kuri būtų suformuluota aiškiai ir motyvuotai, joje turi būti nurodytos faktinės aplinkybės ir jų įrodymai, kuriais remiamasi pateikiant išvadą. Bendriausia prasme išvados turinys iš esmės turi atspindėti vaiko poreikių įvertinimą, kiekvienos iš ginčo šalių galimybes tuos poreikius tenkinti bei argumentuotą VTAS siūlymą, koks ginčo sprendimo būdas geriausiai atitiktų vaiko interesus. Svarbu atkreipti dėmesį, kad vienas iš teismo tyrimo ir vertinimo dalykų yra ne tai, kuris iš tėvų galės (galėtų) sudaryti geresnes sąlygas vaikui, bet tai, ar yra įstatymų nustatytas pagrindas keisti vaiko gyvenamąją vietą.

Teismui sprendžiant ginčą dėl vaiko gyvenamosios vietos pakeitimo ir siekiant teisingai pritaikyti teisės normas, reglamentuojančias tokio pobūdžio ginčų sprendimą, tenka pareiga nustatyti eilę teisiškai reikšmingų faktų, tarp jų ir aplinkybes, susijusias su tėvų materialine padėtimi, kuri nėra lemiamas faktorius, tačiau turi įtakos tėvų galimybėms suteikti vaikui tinkamas gyvenimo ir vystymosi sąlygas, t. y. ir galimybę užtikrinti nuolatinę gyvenamąją vietą. Šiuo aspektu pažymėtina, kad VTAS, teikiant išvadą teismui, tenka pareiga iširti šeimos aplinkos sąlygas (t.y. be kitų aplinkybių, įvertinti ir tėvų galimybes užtikrinti vaikui tinkamas gyvenimo sąlygas) bei pateikti motyvuotą išvadą atitinkamu aspektu.

Teismų praktikoje (nagrinėjant ginčus dėl vaikų gyvenamosios nustatymo) pažymima, kad vertinant šalių materialinę padėtį turi būti atsižvelgiama į tai, kad asmeniui apsigyvenus pas kitą asmenį, neįgyjant jokių teisių į tą būstą, nors būstas iš esmės galėtų būti vertinamas kaip geresnis (kito iš tėvų atžvilgiu), ieškinyje tokiu pagrindu negalėtų būti tenkinamas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2002 m. birželio 21 d. nutarimu Nr. 35 patvirtinta Įstatymų taikymo teismų praktikoje, nustatant nepilnamečių vaikų gyvenamąją vietą tėvams gyvenant skyrium, apžvalga).

Iš tyrimo metu gautos informacijos matyti, kad VTAS išvadoje nurodyta, kad tėvo gyvenamosios vietos namas nuosavybės teise priklauso trečiajam asmeniui. Nepaisant to, rezoliucinėje VTAS pozicijoje dėl vaiko poreikių (į gyvenamąsias sąlygas) tenkinimo galimybių ateityje, pastaroji aplinkybė nėra atspindėta, argumentuota ar pan. Atvejais, kai sprendžiamas klausimas, ar tas iš tėvų galėtų tinkamai užtikrinti šią vaiko teisę santykiyje su kitais vaiko poreikiais (įskaitant aplinkos stabilumą ir pan.) ateityje, esant kitiems pagrindams keisti jau nustatytą vaiko gyvenamąją vietą, aplinkybė dėl teisės į būstą formos gali būti reikšminga. VTAS išvada, nepaisant to, kad bendroji informacija apie tai, kad gyvenamas namas nepriklausė tėvui nuosavybės teise, pateikta, vertintina kaip nepakankamai atitinkanti išsamumo bei tikslumo reikalavimus skundžiamu aspektu, nesant tinkamai pateikiamos teismui pozicijos dėl atskirų nustatytų faktinių aplinkybių.

✓ *Teismui pateikta išvada turi būti suformuluota aiškiai bei motyvuotai (LAT senato 2002 m. birželio 21 d. nutarimu Nr. 35 patvirtintoje Įstatymų taikymo teismų praktikoje, nustatant nepilnamečių vaikų gyvenamąją vietą tėvams gyvenant skyrium, apžvalga Nr. 35). Išvadoje turi būti nurodytos faktinės aplinkybės ir jų įrodymai, kuriais remiamasi pateikiant išvadą.*

Iš tyrimo metu gautos informacijos buvo matyti, kad VTAS, pateikdamas teismui išvadą (dėl bendravimo su vaiku tvarkos, vaiko gyvenamosios vietos keitimo), pastarojoje be kitų aplinkybių taip pat pažymėjo, kad Vaiko teisių apsaugos skyriuje prieš 3 metus buvo kalbėta su vaiku ir berniukas

sakė, kad nori būti ir bendrauti su tėčiu. Teismui prie teikiamos išvados taip pat pridėta išvadoje nurodomos vaiko apklausos protokolo kopija. Tyrimo metu nustatyta, kad ši vaiko apklausa buvo vykdoma ne aiškinantis vaiko nuomonę ir pažiūras dėl bendravimo su tėvu, o visiškai skirtingame kontekste ir pagrindu (gavus tėvo prašymą dėl galimo vaiko teisių pažeidimo). Atsižvelgiant į tai, jog pačioje išvadoje nėra aiškiai pažymėtas informacijos gavimo pagrindas ir aplinkybės, įvertinant tai, kad pridedamame vaiko apklausos protokole atsispindi ir kitos aplinkybės dėl vaiko teisių ir teisėtų interesų (ne)užtikrinimo, galimo pažeidimo, neišvengiamai klaidingai gali būti vertinamas pateiktos informacijos tikslas ir paskirtis, todėl teikiamos išvados aiškumo, motyvuotumo ir jos pagrindimo prasme, darytina išvada, jog išvadoje nenurodant vaiko nuomonės aiškinimosi aplinkybių, pateikiant teismui dokumentą, kuriame yra ir informacija apie galimą vaiko teisių pažeidimą, įvykdytą galimai kitos iš ginčo šalių, tačiau nepateikiant ir kitos svarbios informacijos apie galimo pažeidimo vertinimo ir nustatymo eigą bei išvadas ir priimtus sprendimus, neatkreipiant teismo dėmesio į apie iš esmės pasikeitusias žinomas aplinkybes (vaiko apklausa vykdyta prieš 3 metus) ir pan., buvo sudaromos prielaidos neįvykdyti pagrindinės VTAS tenkančios funkcijos – siekti išimtinai vaiko interesų objektyvaus atstovavimo. Atsižvelgiant į tai, kad teismui nebuvo pridėti jokie kiti dokumentai (įrodymai), kuriais būtų grindžiamos kitos išvadoje įvardijamos aplinkybės, susijusios su tėvų (motinos ar tėvo) teisių ir pareigų įgyvendinimu vaiko atžvilgiu (ypatingai ginčo dalyko – bendravimo su vaiku tvarkos nustatymo (keitimo) aspektu), todėl atitinkamai prie išvados pridėtas tik vienas dokumentas (vaiko apklausos protokolas), pagrindžiantis Vaiko teisių apsaugos skyriaus išvados aukščiau nurodytas tik tam tikras aplinkybes, šiuo atveju neišvengiamai gali sudaryti prielaidas skirtingai vertinti ir interpretuoti išvados (prie išvados) pateikiamą informaciją.

✓ *Vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.164 straipsnio 1 dalimi, kai sprendžiamas bet koks su vaiku susijęs klausimas, vaikas sugebantis suformuluoti savo pažiūras, turi būti išklaustytas tiesiogiai, o jei tai neįmanoma, - per atstovą ir priimant sprendimą į jo norus turi būti atsižvelgta, jei tai neprieštarauja paties vaiko interesams. Vaiko norų ir pažiūrų aiškinimosi aspektu laikomasi pozicijos, kad asmenys, kurie tiesiogiai bendrauja su vaiku ir aiškinasi jo norus ir pažiūras, turi tai daryti kuo neformalesnėje aplinkoje ir neformaliais būdais, sudarant vaikui sąlygas laisvai reikšti savo norus ir pažiūras, t. y. šalia vaiko neturi būti tėvo (motinos), kitų giminaičių ar asmenų, suinteresuotų paveikti vaiką išreiškiant jo norus ir pažiūras (LAT senato 2002 m. birželio 21 d. nutarimu Nr. 35 patvirtintoje apžvalgoje suformuluotos bendrosios vaikų nuomonės išklausymo taisyklės).*

Ištyrus skundą, atkreiptas dėmesys, kad VTAS išvadoje svarbu pažymėti visas aplinkybes, kurios galėtų būti svarbios vertinant vaiko nuomonę, jo išklausymo aplinkybes, jo interesų turinį ir pan. Iš skundo tyrimo metu gautos informacijos matyti, kad vaiko nuomonė ir pažiūros buvo vienos iš tų aplinkybių, kuriomis remiantis (be kitų aplinkybių) buvo vertinamas tėvo pareigų vykdymas (nevykdymas) vaiko atžvilgiu, sprendžiant klausimą dėl tėvo valdžios apribojimo. Nepaneigtina, kad vaiko apklausos aplinkybės ir sąlygos buvo nulemtos paties vaiko amžiaus, brandos, tačiau nepaisant to, siekiant teismui pateikti objektyvią informaciją, išvadoje, manytina, galėjo būti nurodytos vaiko apklausos aplinkybės (jog VTAS specialistas su vaiku bendravo dalyvaujant motinai ir jai padedant, kad vaikas, kaip paprastai tokio amžiaus vaikai, nepaleido motinos, drovėjosi nepažįstamo asmens, į paprastus, jį liečiančius klausimus atsakydavo trumpai, galvos linktelėjimu ir pan., vaikas teigė, kad su motina santykiškai geri, kad su tėvu nebendrauja, kada paskutinį kartą matė tėvą neatsimena, kad juo rūpinasi mama), siekiant pateikiamos išvados aiškumo, motyvuotumo ir pagrįstumo, kuris padėtų teismui įvertinti galimą objektyvų papildomų įrodymų rinkimo poreikį ir priimti geriausius vaiko interesus atitinkantį sprendimą.

Kito tyrimo metu nustatyta, kad VTAS, teikdamas išvadas teismui, nepateikė informacijos, reikšmingos sprendžiant ginčą tarp tėvų dėl tėvo bendravimo su vaiku tvarkos bei tėvo dalyvavimo

vaiko auklėjime pakeitimo, t.y. nebuvo pateikta informacija apie tėvų nuolatinius konfliktus ir nesugebėjimą juos spręsti, apie motinos artimųjų giminaičių dalyvavimą tėvo ir vaiko bendravimų metu ir tarp jų ir tėvo kylančius konfliktus, tėvo kreipimuisis į VTAS dėl galimo vaiko nuteikinėjimo prieš tėvą, buvusių faktų, kai motina, siekdama apriboti pareiškėjo galimybę bendrauti su vaiku, pasiėmė sergantį vaiką iš ligoninės bei nuslėpė nuo tėvo vaiko buvimo vietą, turimus duomenis apie tėvų nesugebėjimą tarpusavio susitarimu suderinti vasaros atostogų laiką. Nepagrįstas VTAS paaiškinimas, kad visa skyriuje turima informacija bus pateikta išnagrinėjus teisme visus įrodymus, nes vadovaujantis Civilinio proceso kodekso normomis, gali būti tikslinama vaiko teisių apsaugos institucijos išvada, o ne pateikiamos teismui naujos, ginčo sprendimui galinčios turėti reikšmę aplinkybės (informacija).

VTAS, nepatikinęs vaiko motinos pateiktos informacijos apie vaiko svečiavimosi pas tėvą ir po to sekusių susirgimų priežastinį ryšį (nenustačiusi, ar motinos nurodytomis datomis vaikas lankėsi pas tėvą ir nesiaiškines kitų aplinkybių), teismui pateikė rekomendaciją pakeisti tėvo ir dukters bendravimo tvarką retinant jų susitikimus, o žiemos metu suteikti galimybę tėvui su vaiku bendrauti vaiko gyvenamojoje vietoje. Pastaroji rekomendacija kėlė abejonių dėl jos pagrįstumo, nes ji buvo paremta gydytojų komisijos rekomendacija dėl išvykų apribojimo vaikui konkrečiam dviejų savaitių terminui. VTAS teismui pateiktos išvados vertinimui yra reikšminga Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002-04-24 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-650/2002, kurioje teismas pasisako, jog „vaiko sveikatos būklė <...> nesudaro pagrindo riboti tėvo teisę bendrauti su vaiku ir atlikti įstatyminę bei prigimtine pareigą dalyvauti jo auklėjime. Nustatytos vaiko sveikatos problemos turi būti sprendžiamos abiejų tėvų, o kuriam nors iš tėvų tokios pareigos nevykdant, jeigu tai daro žalą vaikui, turi būti taikomos poveikio priemonės.“

Dar vieno skundo tyrimo atveju, VTAS nei teismui pateiktoje išvadoje, nei vaiko teisių apsaugos kontrolierei teikdamas paaiškinimus nenurodė jokių argumentų, pagrįstų objektyviais duomenimis, dėl kurių prieštarauja tėvo pasiūlytai bendravimo su dukra tvarkai švenčių metu ar siūlo retinti vaiko susitikimus su tėvu (motina teisme nekėlė reikalavimų pakeisti bendravimo tvarką). Daryta išvada, kad VTAS teismui, nagrinėjančiam tėvo ieškinį dėl bendravimo tvarkos ir dalyvavimo vaiko auklėjime pakeitimo, pateikė neišsamią, vienpusišką ir formalią išvadą, neatskleidžiančią ginčo nagrinėjimui svarbių aplinkybių. Aplinkybė, jog VTAS teigė pateiksiantis galutinę išvadą (atsižvelgęs į visą skyriuje turimą informaciją), kai teisme bus įvertintos visos aplinkybės, darant šią išvadą nevertinta, kadangi neišsamios ir vienpusiškos informacijos teismui pateikimas savaime vertintas kaip netinkamas tarnybinių pareigų, nurodytų Vaiko teisių apsaugos skyriaus bendrųjų nuostatų 7.12.3. punkte ir VTAS vedėjo pareigybės aprašyme, atlikimas.

✓ *VTAS turi pareigą atstovauti vaiko teisėms ir teisėtiems interesams ir ginti juos teismuose, šeimose, globėjų (rūpintojų) šeimose, valstybės ir savivaldybės institucijose ir įstaigose, nevyriausybinėse institucijose, organizacijose ir fizinių asmenų įsteigtose socialinės globos ir kitose įstaigose (Nuostatų 12.6 punktas).*

Kai ginčas nagrinėjamas dėl vaiko, šios kategorijos bylose ginčo šalys yra nepilnamečio vaiko tėvai, tačiau priimtas teismo sprendimas tiesiogiai liečia nepilnametį vaiką, jo teises ir pareigas. Atitinkamai nagrinėjant tokio pobūdžio ginčus vaikų teisėms ir teisėtiems interesams atstovauja vaiko teisių apsaugos institucija – savivaldybės VTAS. Šios institucijos dalyvavimo procese pagrindinė užduotis – vaiko teisių ir teisėtų interesų užtikrinimas ir apsauga.

Skundo tyrimo metu nustatyta, jog VTAS prašė teismo bylą nagrinėti nedalyvaujant VTAS atstovams, siekdamas „neaštrinti ir taip gana konfliktiškos situacijos tarp ieškovės ir atsakovo, atsižvelgiant į pačios ieškovės prašymus, skundus dėl VTAS“. Ištyrus skundą atkreiptas dėmesys, jog VTAS praktika, kai dėl vienos iš ginčo šalių priešiško (būtent tokiu pagrindu), siekiama nedalyvauti nagrinėjant ginčą dėl vaiko teisme, vertintina kritiškai. Priešingai, atsižvelgiant į VTAS

teisės aktais priskirtas funkcijas ir numatytus uždavinius, esant sudėtingai vaiko teisių ir teisėtų interesų užtikrinimo situacijai dėl ginčo šalių (tėvų) tarpusavio santykių sudėtingumo ir pan., skyriaus vaidmuo dalyvaujant nagrinėjant bylą ir sprendžiant kitus klausimus yra ypatingai svarbus, todėl negalėtų ir neturėtų būti bandoma atsisakyti teisės aktais priskirtų funkcijų vykdymo, nes tokie veiksmai priskirtų funkcijų vykdymo kontekste reikštų atsisakymą vykdyti teisės aktais nustatytas pareigas ir išimtinai atstovauti vaiko interesams.

- **Vaiko teisių apsaugos skyrių veiklo trūkumai, susiję su informacijos teikimu**

Pažymėtini VTAS veiklos trūkumai, teikiant informaciją, atsakymus pareiškėjams. Pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 22 d. nutarimu Nr. 875 (su vėlesniais pakeitimais) patvirtintų Asmenų prašymų nagrinėjimo ir jų aptarnavimo viešojo administravimo institucijose, įstaigose ir kituose viešojo administravimo subjektuose taisyklių 6 punktą, nagrinėdami asmenų prašymus, teikdami asmenims informaciją valstybės tarnautojai privalo vadovautis Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatyme nustatytais informacijos išsamumo, tikslumo, teisėtumo, objektyvumo ir pagalbos principais. Skundų tyrimo metu nustatyti atvejai, kai VTAS neskiria reikiamo dėmesio prašomos informacijos pateikimui, Skyriaus pateikti atsakymai neišsamūs, pateikiama informacija trumpa, neargumentuota, neindividualizuojanti keliamos problemos, nepaaiškinami teisės aktų reikalavimai.

✓ *Vadovaujantis LR Viešojo administravimo įstatymo 31 straipsniu, administracinė procedūra (pranešimo nagrinėjimas) turi būti baigta per 20 darbo dienų nuo jos pradžios; o vadovaujantis LR Vyriausybės patvirtintų Asmenų prašymų nagrinėjimo ir jų aptarnavimo viešojo administravimo institucijose, įstaigose ir kituose viešojo administravimo subjektuose taisyklių (patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007-08-22 nutarimu Nr. 875) 39 punktu, į asmenų prašymus atsakoma tokiu būdu, koku pateiktas prašymas, jeigu asmuo nepageidauja gauti atsakymą kitu būdu.*

Skundo tyrimo metu nustatyta, kad pareiškėjui nebuvo atsakyta raštu (jis apie skundų nagrinėjimą informuotas žodžiu, pokalbių metu), galimai dėl šių priežasčių pareiškėjui susidarė nuomonė, kad institucija „nesiima jokių realių priemonių, nereaguoja į jo pranešimus, žiūri aplaidžiai“, pan. Nepaisant to, kad VTAS nenustatė vaiko teisių pažeidimų, nurodytų pareiškėjo skunduose, bei informavo pareiškėją žodžiu apie tyrimo rezultatus, situacijos išnagrinėjimą, pažymėtina, kad institucija turi pareigą atsakyti pareiškėjui (išskyrus jeigu asmuo nepageidauja gauti atsakymą kitu būdu - žodžiu). VTAS atsakyme galėjo pareiškėjui nurodyti jo individualios situacijos vertinimus, būdus, kaip reiktų tokias situacijas spręsti ateityje, teisinį reguliavimą (pvz., kur turėtų kryptis dėl bendravimo tvarkos nustatymo, kt.).

✓ *Asmenų prašymų nagrinėjimo ir jų aptarnavimo viešojo administravimo institucijose, įstaigose ir kituose viešojo administravimo subjektuose taisyklių 31 punkte įtvirtinta, kad jeigu prašymo nagrinėjimas susijęs su komisijos sudarymu, posėdžio sušaukimu ar kitomis organizacinėmis priemonėmis, dėl kurių atsakymo pateikimas asmeniui gali užsitęsti ilgiau kaip 20 darbo dienų nuo prašymo gavimo institucijoje, institucijos vadovas per 15 darbo dienų nuo prašymo gavimo turi teisę pratęsti šį terminą dar iki 10 darbo dienų. Likus ne mažiau kaip 5 darbo dienoms iki šių Taisyklių 30 punkte nustatyto termino pabaigos, institucija išsiunčia asmeniui pranešimą raštu (arba elektroniniu paštu, jeigu prašymas pateiktas elektroniniu būdu), nurodant prašymo nagrinėjimo pratęsimo priežastis.*

Nustatytu atveju Vaiko teisių apsaugos skyrius į vaiko tėvo prašymus pateikė atsakymą po 25 darbo dienų nuo pirmojo dokumento gavimo. Atsakymo pateikimas per teisės aktų nustatytą

terminą, t. y. 20 darbo dienų, užtruks, nes tam reikėjo atlikti papildomas priemones, t. y. iškviesti vaiko motiną į Vaiko teisių apsaugos skyrių bei su ja aptarti vaiko tėvo prašymuose nurodytas bendravimo su sūnumi problemas, tačiau skyrius pareiškėjo neinformavo apie jo prašymų nagrinėjimo termino pratęsimą, nurodant pratęsimo priežastis.

✓ *Viešojo administravimo įstatymo 14 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad apie sprendimą nenagrinėti pranešimo ar skundo pranešama asmeniui ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo pranešimo ar skundo gavimo dienos.*

Nustatyta atvejų, kai į pareiškėjų skundus VTAS neatsakė teisės aktų nustatyta tvarka (raštu į raštišką skundą) ir nepranešė apie sprendimą nenagrinėti pranešimo ar skundo per teisės aktuose nustatytą terminą.

✓ *LR Viešojo administravimo įstatymo 8 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad kiekvienam asmeniui, kuriam individualus administracinis aktas (individualiu administraciniu aktu laikomas vienkartinis teisės taikymo aktas, skirtas konkrečiam asmeniui ar nurodytai asmenų grupei) yra skirtas arba kurio teisėms ir pareigoms šis individualus administracinis aktas turi tiesioginį poveikį, ne vėliau kaip per 3 darbo dienas nuo šio akto priėmimo raštu pranešama apie individualaus administracinio akto priėmimą, kartu pridodant individualaus administracinio akto teisės aktų nustatyta tvarka patvirtintą kopiją, jeigu kiti įstatymai nenustato kitaip. Minėto įstatymo 8 straipsnio 2 dalyje numatoma, kad individualiame administraciniame akte turi būti aiškiai suformuluotos nustatytos arba suteikiamos teisės ir pareigos ir nurodyta akto apskundimo tvarka.*

Pareiškėjai skundė VTAS veiksmus, jog kreipėsi į VTAS, prašydami juos paskirti likusios be tėvų globos anūkės globėjais, jiems nebuvo pateiktas direktoriaus įsakymas, kuriuo buvo nustatyta globa anūkei, globėjais skirti ne jie, o kiti seneliai, jiems nebuvo išaiškinta įsakymo apskundimo tvarka.

VTAS, teikdamas atsakymą Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai, nurodė, kad sprendimas skirti globėjais kitus senelius nei pareiškėjai buvo priimtas bendru sutarimu VTAS vykusiame susitikime. Nepaisant šio paaiškinimo, manytina, VTAS turėjo vadovautis bendromis LR Viešojo administravimo įstatymo nuostatomis, įtvirtinančiomis asmenų ir viešojo administravimo subjektų teises ir pareigas viešojo administravimo srityje, o tiksliau 8 straipsnio 4 dalimi. Atitinkamai ir Asmenų prašymų nagrinėjimo ir jų aptarnavimo viešojo administravimo institucijose, įstaigose ir kituose viešojo administravimo subjektuose taisyklių 41 punkte nurodoma, jog atsakymai į prašymą (nagrinėjamu atveju – asmenų prašymas paskirti juos globėjais) parengiami atsižvelgiant į prašymo turinį - į prašymą priimti administracinį sprendimą – įsakymą, potvarkį ar nustatytą tvarka kitą nustatytosios formos dokumentą, kuriame išreikšta institucijos valia, – atsakoma pateikiant atitinkamo dokumento kopiją, išrašą ar nuorašą arba nurodomos atsisakymo tai padaryti priežastys.

Nepaisant to, kad Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų 21 punkte nurodomi asmenys bei institucijos, kuriems privalomai pateikiami įsakymo egzemplioriai (t.y. vienas egzempliorius pateikiamas vaiko globėjui (rūpintojui) laikinajai globai (rūpybai) vykdyti, kitas – saugomas savivaldybėje teisės aktų nustatyta tvarka; viena kopija pateikiama VTAS vaiko laikinajai globai (rūpybai) prižiūrėti ir apskaityti, kita – Socialinės paramos skyriui trumpalaikiai socialinei globai organizuoti, globos (rūpybos) išmokai ir (ar) globos (rūpybos) išmokos tiksliniam priedui skirti ir mokėti), manytina, kad VTAS turėjo vadovautis aukštesnės galios teisės aktu – įstatymu ir spręsti klausimą dėl atitinkamo dokumento kopijos, išrašo ar nuorašo pateikimo vadovaujantis viešąjį administravimą reglamentuojančiais teisės aktais, arba nurodyti atsisakymo pateikti tokį dokumentą priežastis.

✓ *Bendrujų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatų 7 punkte numatyta, jog VTAS, vykdydamas jam pavestus uždavinius, konsultuoja tėvus<...> ir pačius vaikus jų teisių apsaugos <...> ir teisės pažeidimų prevencijos klausimais; teikia tėvui ar motinai informaciją apie vaiką, negyvenantį kartu su jais, išskyrus tuos atvejus, kai yra grėsmė vaiko sveikatai ar gyvybei iš tėvo ar motinos pusės, kitais įstatymų nustatytais atvejais.*

Viešojo administravimo institucijos, teikdamos asmenims informaciją turi vadovautis Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatyme nustatytais informacijos išsamumo, tikslumo, teisėtumo ir objektyvumo principais.

Bendravimo tvarkos nustatymas yra valstybės numatyta priemonė, kai vienas iš tėvų trukdo kitam bendrauti su vaiku. Tokiais atvejais civilinių santykių ir teismo sprendimo vykdymo prasme skolininko ir išieškotojo santykiai susiklosto tarp tėvų – asmens, kuris turi užtikrinti bendravimą (tėvo ar motinos), su kuriuo gyvena vaikas, ir išieškotojo – kuris siekia įgyvendinti bendravimo teisę.

Baudžiamojo kodekso 245 straipsnyje nustatyta baudžiamoji atsakomybė tam, kas nevykdė teismo sprendimo, nesusijusio su bausmėmis. Šiame straipsnyje numatyto baudžiamojo nusizengimo normos saugoma vertybė – teismų sprendimų privalomumas. Teismų praktikoje konstatuota, kad Baudžiamojo kodekso 245 straipsnyje įtvirtinta norma negali būti taikoma vien tik nustačius teismo sprendimo neįvykdymo faktą, nes teismo sprendimų, nesusijusių su bausmėmis, vykdymo užtikrinimas pirmiausia yra ne baudžiamosios teisės, bet civilinio ir (ar) administracinio proceso įstatymų uždavinys. Dėl to baudžiamoji atsakomybė už teismo sprendimo nevykdymą turėtų būti taikoma tik atsižvelgus į galimybes užtikrinti jo vykdymą civilinio ir (ar) administracinio proceso priemonėmis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys civ. b. Nr. 2k-47/2009; 2K-584/2010; 2K-08/2012). Civilinio proceso kodekso 624 straipsnyje yra numatytos priverstinio vykdymo priemonės, kurios taikomos tais atvejais, kai asmuo teismo sprendimo nevykdo *geranoriškai*. Skolininkui, nevykdančiam teismo sprendimo, įpareigojančio jį atlikti tam tikrus veiksmus, nesusijusius su turto ar lėšų perdavimu, taikytina ir atsakomybė numatyta Civilinio proceso kodekso 771 straipsnio 5 dalyje. Taigi, baudžiamoji atsakomybė pagal minimą straipsnį, manytina, taikoma būtent asmens, kuris yra skolininko pozicijoje ir civilinio vykdymo proceso prasme, kai vertinami vaiko ir skyrium gyvenančio vieno iš tėvų bendravimo santykiai.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta aukščiau, ir į skundo tyrimo metu gautą informaciją, daryta išvada, kad VTAS, atsakydamas pareiškėjai į jos kreipimuisi dėl tėvo neatvykimo pasiimti vaiko bendravimui, nesidomint vaiku ir pan. (t. y. nedalyvaujant vaiko auklėjime), siekdamas suteikti bendrąją informaciją, neteisingai traktavo ir vertino susiklosčiusius faktinius ir teisinius santykius, nurodydamas pareiškėjai kreiptis į antstolį dėl teismo sprendimo vykdymo (nevykdymo) ar baudžiamojo persekiojimo pradėjimo (dėl sprendimo, kuriuo nustatyta tėvo bendravimo su vaiku tvarka, nevykdymo), o apie tai, kokia teisinė atsakomybė taikoma tėvams, kurie vengia atlikti įstatymu nustatytas pareigas savo vaikams ir nedalyvauja jų auklėjime, informacijos nepateikdamas. VTAS iš esmės pats nevertino ir siūlomos atsakomybės faktinio buvimo pagrindo, nes vaiko tėvas siekė bendravimo su sūnumi, pasitelkdamas civilinio pobūdžio priemones (antstolio pagalbą) ir kt., o motina buvo bausta už teismo sprendimo nevykdymą.

✓ *Pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 22 d. nutarimu Nr. 875 (su vėlesniais pakeitimais) patvirtintų Asmenų prašymų nagrinėjimo ir jų aptarnavimo viešojo administravimo institucijose, įstaigose ir kituose viešojo administravimo subjektuose taisyklių 6 punktą, nagrinėdami asmenų prašymus, teikdami asmenims informaciją valstybės tarnautojai privalo vadovautis Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatyme nustatytais informacijos išsamumo, tikslumo, teisėtumo, objektyvumo ir pagalbos principais. Šių taisyklių 41.2. punktą numato, kad atsakymai į prašymą parengiami atsižvelgiant į prašymo turinį – į prašymą pateikti institucijos turimą informaciją atsakoma pateikiant prašomą*

informaciją Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ar savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymo nustatyta tvarka arba nurodomos atsisakymo tai padaryti priežastys.

Iš skundo tyrimo metu gautos informacijos matyti, kad VTAS, nagrinėdamas pareiškėjos antrąjį prašymą dėl prie išvados pateikto vaiko apklausos protokolo (pateikti jos pačios paaiškinimą; paaiškinti, kodėl Skyrius pateikė trejų metų senumo protokolą teismui ir pan.), atsakyme, kuriuo atsakoma buvo ir į kitą pareiškėjos prašymą, apsiribojo formaliomis teisės aktų nuostatomis apie įrodymų vertinimo teisme taisykles bei bendrąją skyriaus kompetenciją. Iš tyrimo metu gautos informacijos nėra matyti, kad pareiškėjai būtų paaiškinta pateikto dokumento prie išvados paskirtis, reikšmė ir pan., informacijos apie pačios pareiškėjos prašomą pateikti paaiškinimą nepateikta (nenurodyti ir jo galimo nepateikimo pagrindai ar pan.). Tokie VTAS veiksmai (formalus atsakymas) ir neveikimas (prašomos informacijos nepateikimas) vertintini kaip neatitinkantys aukščiau nurodytų teisės aktų nuostatų, turintys biurokratizmo požymių bei sudarantys prielaidas pažeisti vaiko teises ir teisėtus interesus, kurių įgyvendinimas tokiais atvejais priklauso ir nuo vaiko įstatyminio atstovo galimybės gauti tam tikrą informaciją ir spręsti su vaiku susijusius klausimus.

✓ *Viešojo administravimo institucijos, teikdamos asmenims informaciją turi vadovautis Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatyme nustatytais informacijos išsamumo, reiškiančio, kad pareiškėjui turi būti pateikta visa pagal teisės aktus teiktina jo prašymo turinį atitinkanti informacija; tikslumo, reiškiančio, kad pareiškėjui teikiama informacija turi atitikti įstaigos disponuojamą informaciją, teisėtumo ir objektyvumo principais.*

Pareiškėjai skunde nurodė, kad VTAS neatsiuntė jiems susitikimo metu nustatyto bendravimo su anūke grafiko, kurį žadėjo pateikti. Tyrimo metu nustatyta, kad savo rašte pareiškėjams VTAS trumpai nurodė, kad sudaromas bendravimo grafikas, tačiau jo nedetalizavo. VTAS parengtas raštas yra neišsamus, trumpas, neindividualizuojama situacija. Atkreiptinas dėmesys į išsamios informacijos teikimo užtikrinimą į VTAS besikreipiantiems asmenims, taip užkertant prielaidas pažeisti vaiko teises.

Nagrinėjant kitą skundą nustatyta, kad VTAS pareiškėjui atsakymo į jo skundą dėl motinos netinkamai įgyvendinamos tėvų valdžios neparengė, o tik pateikė vaikų motinos atsakymą – poziciją dėl skunde išdėstytų klausimų. Atkreiptinas VTAS darbuotojų dėmesys, kad teisės aktai įpareigoja išnagrinėti asmens prašymus bei, atsakant, pateikti savo vertinimus, asmenims reikalingą informaciją, būtina ginčams išspręsti, išaiškinti teisės aktų reikalavimus. Taip pat pabrėžtina, kad viena iš VTAS funkcijų yra teikti konsultacijas tėvams, kitiems fiziniams bei juridiniams asmenims ir patiems vaikams jų teisių apsaugos, teisės pažeidimų prevencijos klausimais.

Ištyrus dar vieną skundą, nustatyta, kad VTAS, atsakydamas pareiškėjai pateikė labai bendro pobūdžio atsakymą, nedetalizavo sprendimo būdų, atsižvelgiant į pareiškėjos nurodomas aplinkybes. Prašyme mama nurodė sunkumus/abejones dėl vaiko parengimo mokyklai, sveikatos pažymos gavimo į mokyklą, bendravimo telefonu galimybių, tėvui be susitarimo pasiėmus vaiką gyventi pas save, šios aplinkybės galėjo būti išsamiau aptartos VTAS atsakyme, o ne tik bendrieji bendravimo su vaiku tvarkos nustatymo klausimai.

Atsižvelgiant į nustatytus atvejus, kai pokalbių/susitikimų Vaiko teisių apsaugos skyriuje metu dalyvavę asmenys skirtingai suprato VTAS specialistų paaiškinimus/išsakytas pastabas, skyriams siūlytina surašyti susitikimų/posėdžių protokolus ir po susitikimo pasirašytinai supažindinti dalyvavusius asmenis.

- **Vaiko teisių apsaugos skyriaus dalyvavimas išklausančiam vaiko nuomonei**

VTAS, turėdamas pareigą užtikrinti vaiko dalyvavimą bet kokiame jį liečiančiame procese, turi atsižvelgti ir įvertinti vaiko nuomonei. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje atliekamų tyrimų metu nustatoma, jog VTAS neskiria reikiamo dėmesio vaiko teisei būti išklaustytam.

✓ *LR CK 3.177 straipsnyje numatyta vaiko teisė reikšti savo nuomonei, tai yra, teismas, nagrinėdamas ginčus dėl vaiku, privalo išklausti vaiką, sugebantį išreikšti savo pažiūras, ir išsiaiškinti vaiko norus. Bendrųjų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatų 11 punkte nurodyta, kad kai sprendžiamas kiekvienas su vaiku susijęs klausimas, skyrius privalo užtikrinti, kad vaikas, gebantis reikšti savo pažiūras, būtų išklaustytas tiesiogiai, o jeigu to padaryti neįmanoma, – per atstovą ir priimančią sprendimą į jo norus būtų atsižvelgta, jeigu tai neprieštarauja paties vaiko interesams.*

VTAS pagal galimybes privalo išsiaiškinti paties vaiko norus sprendžiamu klausimu, vaiko pažiūras ir kitas bylai reikšmingas aplinkybes, vaiko interesų turinį, <...> nustatyti ir įvertinti vaiko prisirišimo laipsnį prie kiekvieno iš tėvų, <...>, santykius tarp vaiko ir kiekvieno iš tėvų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisėjų Senato 2002-06-21 nutarimu patvirtintas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos nagrinėjant civilines bylas dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo apibendrinimas).

Pareiškėja skunde nurodė, kad VTAS pateikė neobjektyvią išvadą civilinėje byloje dėl bendravimo su vaiku tvarkos keitimo, nes nuslėpė ir ignoravo esmines nepilnametės nurodytas aplinkybes, jog „jai atsibodo gyventi per du namus, ji norinti gyventi vienuose namuose su mama“, pareiškėjos nurodytas aplinkybes, jog vaikas yra itin pasimetęs ir išsiblaškęs dėl galiojančios bendravimo su vaiku tvarkos (vaikas priverstas gyventi dvejose vietose).

Skundo tyrimo metu nebuvo objektyviai nustatytos pareiškėjos nurodytos aplinkybės dėl vaiko nuomonės nuslėpimo, nes su vaiku specialistas kalbėjo nedalyvaujant motinai, tačiau pastebėti trūkumai aiškinantis bei fiksuojant vaiko nuomonei dėl ginčo. Iš VTAS pateikto buitines tyrimo akto (VTAS teikiamos išvados teismui priedo) nėra pakankamai aiški vaiko nuomonė dėl bendravimo tvarkos pakeitimo, akivaizdu, kad mergaitė daug laiko praleidžia su tėčiu, pasak tėčio – juos sieja artimas ryšys, abu puikiai sutaria. Ginčo metu nekilo klausimas dėl bendravimo apskritai, tačiau kilo nesutarimų, kokia priimtinesnė tvarka vaikui ir skyrium gyvenančiam tėvui bendrauti, todėl manytina, jog VTAS svarbu išsiaiškinti vaiko nuomonei būtent dėl nagrinėjamo ginčo, atsižvelgiant į ginčo šalių pateikiamus reikalavimus. Pažymėtina, kad motyvuotos ir geriausias vaiko interesus atitinkančios išvados, nežinant vaiko nuomonės parengti neįmanoma, todėl VTAS, pateikdamas išvadą, turėtų aiškintis vaiko norus ir pažiūras.

Kito tyrimo metu nustatyta, kad VTAS atstovai, teikdami išvadą teismui, nebuvo susitikę su vaiku, vaiko nuomonė neišklaudyta, neįvertinti vaiko poreikiai netrukdomai ir nevaržomai nekonfliktiškoje aplinkoje bendrauti su tėvu, nevertinta vaiko motinos ir jai artimų asmenų vaiko akivaizdoje reiškiamo neigiamo požiūrio į tėvą įtaka. Kritiškai vertintas ir VTAS teiginys, kad vaiko nuomonei teisme perteikė psichologė, anksčiau motinos prašymu teikusi vaikui paslaugas. Kaip ir nurodė psichologė teismo posėdžio metu, ji konsultavo vaiką pediatro siuntimu dėl psichosomatinių sutrikimų. Vaiko nuomonės dėl bendravimo su tėvu, taip pat vaiko gebėjimo savarankiškai išreikšti savo nuomonei bei galimų kitų suaugusių asmenų įtakos vaikui psichologė nevertino, be to, ji neturėjo reikiamos kvalifikacijos tokioms funkcijoms (užduotims) atlikti. Todėl daryta išvada, kad VTAS vaiko nuomonės dėl ginčo (pagal vaiko sugebėjimą ją išreikšti) neišklausė, vaiko poreikių iš esmės neįvertino.

- **Kiti Vaiko teisių apsaugos skyrių veiklos trūkumai**

✓ Šeimos parinkimo vaikui principas įtvirtintas Įvaikinimo apskaitos Lietuvos Respublikoje tvarkos aprašo (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. gegužės 20 d. nutarimo Nr. 457 redakcija) 35 p., kuriame nustatyta, kad Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, atsižvelgdama į vaiko interesus ir įvertinusi asmenų, įrašytų į Norinčių įvaikinti Lietuvos Respublikos piliečių, nuolat gyvenančių Lietuvos Respublikoje, sąrašą, pageidavimus, parenka labiausiai vaiko poreikius atitinkančius asmenis.

Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų senato 1999-12-31 nutarime Nr. 24 „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant įvaikinimo bylas“ nurodyta, kad vaiko interesai – tai pirmiausia įstatymuose numatytos vaiko teisės ir galimybė šias teises įgyvendinti konkrečioje situacijoje. Teismas turi konstatuoti, kad įvaikinimu pakankamai garantuojama, jog pagerės įvaikinamojo ugdymo, auklėjimo ir gyvenimo sąlygos, o būsimieji tėviai yra tinkamai pasirengę vaiką auklėti, prižiūrėti, suteikti jam galimybes harmoningai vystytis.

Pagal Įvaikinimo apskaitos Lietuvos Respublikoje tvarkos aprašą, Lietuvos Respublikos piliečiai, nuolat gyvenantys Lietuvos Respublikoje, norintys įvaikinti Lietuvos Respublikoje nuolat gyvenantį vaiką, savo deklaruotos gyvenamosios vietos Vaiko teisių apsaugos tarnybai kartu su prašymu įvaikinti turi pateikti dokumentus, nurodytus šio tvarkos aprašo 14.1-14.8 punktuose. Vienas iš privalomų prašymo pateikimo metu pateikti dokumentų, yra dokumentai apie šeimos gaunamas pajamas (Įvaikinimo apskaitos Lietuvos Respublikoje tvarkos aprašo 14.7 punktas).

Priešingai Įvaikinimo apskaitos Lietuvos Respublikoje tvarkos aprašo 14.7 punkto reikalavimams, VTAS, pažeisdamas Įvaikinimo apskaitos Lietuvos Respublikoje tvarkos aprašo 14-16 punktų ir Įvaikintojų pasirengimo tvarkos aprašo 4 ir 6 punktų reikalavimus, negavęs (nesurinkęs) visų būtinų duomenų apie pareiškėjus, pradėjo organizuoti pareiškėjų pasirengimo įvaikinti vaiką patikrinimą.

Lingvistinė Įvaikinimo apskaitos Lietuvos Respublikoje tvarkos aprašo 14.7 punkto analizė leidžia teigti, kad įtvirtintas reikalavimas pateikti dokumentus apie prašymo pateikimo laikotarpiu gaunamas, o ne apie praeityje gautas pajamas, tam, kad galima būtų įvertinti būsimų tėvių galimybes užtikrinti vaiko poreikius, saugią aplinką ir jį išlaikyti. Pareiškėjai, VTAS pateikdami prašymą dėl įvaikinimo, pateikė dokumentų nuorašus, liudijančius apie pajamas, gautas prieš ketverius ir daugiau metų, kurie negali būti prilyginami informacijai apie turimas ir/ar einamuojų laikotarpiu gaunamas pajamas, ar turimas santaupas. Darant išvadas apie pareiškėjų turtinę padėtį ar/ir gaunamas pajamas, pažymėta, jog VTAS iš pareiškėjų priimti duomenys apie turimą turtą ar santaupas prašymo padavimo metu nebuvo pagrįsti jokiais objektyviais duomenimis ir prašymo padavimo laikotarpį atitinkančiais dokumentais. VTAS priimti pareiškėjų pateikti dokumentai dėl jų sudarymo laikotarpio neatspindėjo šeimos esamos turtinės padėties - galimo turtinių (daiktinių) teisių į nurodytą nekilnojamąjį turtą perleidimo ar suvaržymo ir pan. Be to, vertinant materialinę padėtį, vertintinos ne tik gautos pajamos, bet ir galimi kreditiniai išsipareigojimai bei kitos, ne mažiau svarbios, aplinkybės. VTAS neprašė pareiškėjų pateikti dokumentų apie vertinimo metu gaunamas pajamas, šeimos finansinius išsipareigojimus, kitas su pareiškėjų šeimos materialine padėtimi vertinimo metu susijusias aplinkybes. Išvada apie šeimos materialinę padėtį buvo padaryta remiantis dokumentais, kurių dauguma buvo ketverių ir daugiau metų senumo bei pareiškėjų žodiniais paaiškinimais.

Teisės aktuose nenustatytas konkretus laikotarpis, už kurį turi būti pateikiami duomenys apie gautas pajamas. Galima sutikti, kad, siekiant objektyviai įvertinti įvaikintojų galimybes užtikrinti vaiko poreikius, duomenys turėtų būti ne senesni kaip 1 metų. Kiekvienu atveju vertinant įvaikintojų turtinę padėtį, turėtų būti atsižvelgiama į Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktiką, suformuotą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. spalio 10 d. nutartyje civ.b. Nr. 3K-3-495/2009, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. balandžio 26 d. nutartyje civ. b. Nr. 3K-3-259/2004.

✓ LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006-07-28 įsakymu Nr. A1-212 Socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitos savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnyboje (skyriuje) tvarkos aprašo II dalyje reglamentuojamas šeimos įrašymas į apskaitą. Apraše numatyta, kad šeima įrašoma į apskaitą savivaldybės administracijos direktoriaus (toliau vadinama – direktorius) įsakymu VTAS teikimu; VTAS aplanko šeimas, auginančias vaikus, surašo šeimos aplankymo aktą, jeigu: gavo rašytinę ar žodinę informaciją iš teisėsaugos institucijų – apie administracinio poveikio priemonių taikymą tėvams už tėvų valdžios nepanaudojimą ar panaudojimą priešingai vaiko interesams ar kitus teisės pažeidimus, susijusius su vaiko teisių apsauga; teismų – apie administracinių, civilinių arba baudžiamųjų priemonių taikymą tėvams, apie tėvų valdžios vaikų atžvilgiu laikiną ar neterminuotą apribojimą; privačių asmenų (pačių vaikų, vieno iš sutuoktinių, kaimynų, giminaičių, kitų asmenų) apie jiems žinomus nesirūpinimo vaikais, smurto prieš vaikus, nuolatinio tėvų girtavimo atvejus, apie alkstančius, apleistus, be tėvų priežiūros nuolat paliekamus vaikus, apie valstybės šeimai ir vaikams skirtos paramos naudojimą ne pagal paskirtį; taip pat kitais atvejais, gavęs informaciją iš kitų institucijų. VTAS visą surinktą informaciją apie šeimą teikia svarstyti komisijai, jeigu nustato vaiko teisių ir interesų pažeidimus šeimoje; gauna kitą informaciją apie tėvų padarytus vaiko teisių pažeidimus arba netinkamą tėvų gyvenimo būdą, dėl kurio nukentčia vaikų interesai (Aprašo 7 punktą).

Pareiškėjas skunde nurodė, jog motina neskiria reikiamo dėmesio vaiko auklėjimui, ji linkusi piktnaudžiauti alkoholiu, o būdama neblaivi vaiko atžvilgiu vartoja tiek psichologinį, tiek ir fizinį smurtą, duktė kartais vidurnaktį išvaroma iš namų. Dėl motinos netinkamo elgesio ne kartą informavo VTAS ir policiją. Tyrimo metu nustatyta, kad VTAS sprendė klausimą dėl poreikio šeimą įtraukti į socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitą, tačiau vertindamas šeimos situaciją (gaudamas skundus), savo iniciatyva nesikreipė į policijos komisariatą dėl informacijos pateikimo (teisės aktai suteikia VTAS teisę gauti informaciją iš įvairių institucijų: Bendrųjų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatų 7 punktą numato VTAS funkcijas - Skyrius, vykdydamas jam pavestus uždavinius, bendradarbiauja su <...> policija <...> (7.39punktas), o nuostatų 8.18 punkte numatyta VTAS teisė gauti iš teisėsaugos institucijų visą reikiamą informaciją apie vaiko tėvus, kitus teisėtus jo atstovus: girtaujančius, vartojančius narkotines, psichotropines ar kitas psichiką veikiančias medžiagas, valkataujančius, smurtaujančius, turinčius galiojančias administracines nuobaudas ir teistumą.). Iš PK Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje gautos medžiagos matyti, kad motinai tris kartus taikytos administracinio poveikio priemonės pagal 181 straipsnį „Tėvų valdžios nepanaudojimas ar panaudojimas priešingai vaiko interesams“: pirmą kartą - už tai, kad girtavo savo namuose vaiko akivaizdoje, tuo ją gąsdindama, šešiametei dukrai bijant būti su išgėrusia motina – liepė skambinti tėvui ir važiuoti pas jį; antrą – už tai, kad būdama neblaivi elgėsi agresyviai dukros akivaizdoje; trečią – už tai, kad girtavo ir nepriėmė savo mažametės dukters į namus. Kad motina piktnaudžiauja alkoholiu, nustatyta VTAS šeimos aplankymo metu.

Nepaisant aplinkybės, jog motinos šeimoje epizodiškai lankėsi socialinis darbuotojas ir socialinės paslaugos buvo teikiamos neįrašius šeimos į apskaitą, konstatuota, kad, įrašius šeimą į apskaitą, paslaugos būtų buvę tinkamiau planuojamos, periodiškai vertinami šeimos užsibrėžti pasiekimai.

Kito skundo atveju nustatyta, kad nepagrįstai į Vaiko teisių apsaugos skyriaus socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitą įrašoma tik vieno iš tėvų šeima, nors skyrius turi informaciją, jog abu vaiko tėvai pažeidžia vaiko teises: piktnaudžiauja alkoholiu bei tinkamai neprižiūri ir neauklėja nepilnamečio vaiko. VTAS turėjo abu (buvusius) sutuoktinius įrašyti į socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitą bei organizuoti jiems (jų šeimoms) socialinių paslaugų teikimą. Vaiko teisių apsaugos skyriaus sprendimas siūlyti įrašyti į socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitą tik motiną, juo labiau, kad vaikas su motinos sutikimu gyveno pas tėvą, vertintas neigiamai.

✓ *Sprendimų vykdymo instrukcijos 25 punktą nustato, kad užtikrinant vaiko teisių apsaugą bet kurios iš šalių, valstybinės vaiko teisių apsaugos atstovo prašymu ar nusprendus antstoliui dalyvauti vykdymo procese, antstolio patvarkymu kviečiamas dalyvauti psichologas.*

Teismų praktikoje pažymima, kad užtikrinant bendravimo teisių įgyvendinimą svarbus ir psichologinės paramos vaikui teikimas, jautrus požiūris į faktinę situaciją (dažnai konfliktinę), nes šioje subtilioje srityje sudėtinga tikėtis, kad susitelkimas į įprastą vykdymo procedūrą gali būti veiksmingas.

Iš tyrimo metu gautos informacijos matyti, kad teise kviešti psichologą vykdomojoje byloje nepasinaudojo nei viena iš proceso šalių, nei antstolis, nei VTAS. Vykdomojoje byloje konstatuotos aplinkybės apie tai, kad vaikas atsisako vykti su tėvu bendravimui, tėvo atvykimo metu kildavo konfliktai tarp suinteresuotų asmenų, vykdyme dalyvaudavo ir tretieji asmenys. Atsakomybės už psichologo nepasitelkimą perkėlimas bet kuriam iš subjektų, turinčiam šią teisę, sąlyginis, nes pirmiausia tėvams tenka didžiausia ir pirminė atsakomybė už vaiko gerovę. Vaiko teisių apsaugos skyriui tenka pareiga ginti vaiko teises ir teisėtus interesus, o antstoliui – pareiga ne tik užtikrinti sprendimo vykdymą, tačiau ir užtikrinti visų suinteresuotų asmenų teises ir teisėtus interesus.

Atsižvelgiant į tai, kad VTAS atstovai dalyvavo atskiruose vykdymo veiksmuose, Skyriui buvo žinoma šeimos situacija, kad būtent šiai institucijai tenka pareiga imtis teisės aktų nustatytų priemonių vaiko teisių apsaugai užtikrinti (įvertinant tai, jog tėvai dėl tarpusavio gilaus konflikto neretai gali neįvertinti poreikio atitinkamiems veiksmais ir priemonėms), manytina, kad išimtinai vaiko teisių ir teisėtų interesų aspektu psichologo pasitelkimo klausimas turėjo būti laiku apsvaistytas šios kompetentingos institucijos.

Atsižvelgiant į tai, kad vykdomosiose bylose dėl vaiko bendravimo taip pat yra viešasis interesas – vaiko teisių ir teisėtų interesų apsauga, sprendimo vykdymo, įvykdymo prasme, siekiant užtikrinti visų suinteresuotų asmenų interesų apsaugą, manytina, kad tokiais atvejais institucijų kompetencijos ribose psichologo pasitelkimas turėtų būti vertinamas nesiremiant išimtinai nuostata, kad toks matymas ir poreikis turėtų būti išimtinai priskirtas tam iš tėvų, su kuriuo vaikas gyvena. Į psichologo dalyvavimą vykdymo procese turėtų būti žiūrima kaip į pagalbą, siekiant, pavyzdžiui, įvertinti vaiko atsisakymo bendrauti priežastis, suvokiant, kad psichologo vertinimas ir rekomendacija apskritai atskirais atvejais yra ir gali būti pagrindas vykdomo teismo sprendimo pakeitimui, gali turėti reikšmingą įtaką kitų vykdymo veiksmų atlikimui, pasirenkamų priemonių ir jų įgyvendinimo pobūdžiui bei pan.

✓ *Bendruosiuose vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatuose numatoma, kad savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyriams tenka pagrindiniai uždaviniai – užtikrinti pagal kompetenciją įstatymų ir teisės aktų nustatyta tvarka visų savivaldybės teritorijoje gyvenančių vaikų teisių ir teisėtų interesų apsaugą; teikti metodinę paramą, konsultacijas, spręsti kitas vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos problemas.*

Pareiškėja skundė VTAS veiksmus/neveikimą, netinkamai nagrinėjant jos skundus, pareiškimus, jai siekiant ginti pažeidžiamas jos vaikų teises ir teisėtus interesus. Vienas iš skundų aspektų buvo mokymo sutarties su ugdymo įstaiga sudarymas. Mergaitė su mama negyveno, tėvas buvo išvykęs į užsienį, sutartį pasirašė vaiko senelė. VTAS pateiktoje informacijoje padaryta prielaida, jog vaiko senelė, turėdama vaiko tėvo įgaliojimą, tai įgyvendinimo, pasitarusi su anūke ir tėvu. VTAS turėjo tėvo įgaliojimo kopiją. Tokia VTAS prielaida ir pozicija vertintina kritiškai.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 45 straipsnio nuostatos nustato, jog švietimo santykiai tarp mokinio ir švietimo tiekėjo įforminami mokymo sutartimi, o mokymo sutartį už vaiką iki 14 metų jo vardu sudaro tėvai (globėjai), veikdami išimtinai vaiko interesais. Mergaitė į mokyklą buvo priimta formaliai pažeidžiant teisės aktų nuostatas, kadangi sutarties skiltyje, apibūdinančioje

sutarties vieną iš šalių, pabrauktas nurodymas, jog sutartį sudaro globėjas, o globos faktą patvirtinančių dokumentų nepateikta, nes tokie santykiai tuo metu neegzistavo. Be to, įgaliojimas, kuriuo galimai remiantis (iš esmės neteisingai traktuojant atstovavimo pagrindus) buvo leidžiama atstovauti mergaitės tėvą, sudarant sutartį su mokymo įstaiga, turinys patvirtina, jog įgaliotas asmuo (šiuo atveju mergaitės senelė) galėjo atlikti tik tuos veiksmus, kurie aiškiai įvardinti įgaliojime. Teisės sudaryti sutartį su tėvo parinkta mokymo įstaiga ir jo vardu numatyta nebuvo. Pažymėtina, kad įgaliojime turi būti apibrėžtos įgaliotiniui suteikiamos teisės, jų apimtis ir turinys. Įgaliojimas parodo, kokius sandorius ar teisinius veiksmus su trečiuoju asmeniu turi teisę atlikti įgaliotinis įgaliootojo vardu. Įgaliojimo turinys iš esmės aiškiai patvirtina, jog įgaliotojas siekė, jog jo vardu būtų sudaromi išimtinai sandoriai ir veiksmai, susiję su atstovavimu teismo procese dėl vaikų gyvenamosios vietos nustatymo, teisėsaugos institucijose ir kitais būtent tik su šiuo pagrindiniu procesu susijusiais veiksmais, formalus sutarties sudarymo faktui nebuvo suteiktas tinkamo turinio įgaliojimas. Atkreiptas VTAS dėmesys dėl neteisingo vaiko tėvų atstovavimo santykių vertinimo ir siūlyta ateityje vengti tokio pobūdžio atstovavimo santykių interpretavimo, siekiant kitais atvejais išvengti vaiko teisių pažeidimo dėl galimo tėvų nusišalinimo nuo tėvų pareigų vykdymo.

✓ *Bendrujų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatų 8.11 punkte nustatyta vaiko teisių apsaugos skyriaus teisė, ginant vaiko teises ir teisėtus interesus, bendrauti su vaikais, domėtis jų teisių ir teisėtų interesų apsauga.*

VTAS, nagrinėdamas vaiko tėvo skundą, prašė motinos atvesti sūnų pokalbiui, tačiau motinai atsisakius, nesiėmė poveikio priemonių savo kompetencijos ribose: neišaiškino motinai skyriaus teisių, pareigų bei kompetencijos, tėvų teisinės atsakomybės už vengimą bendradarbiauti su VTAS, pažeidžiant vaiko teises ir teisėtus interesus.

✓ *Nepilnamečio paveldėjimo atveju jo turtinių teisių apsauga yra ne tik privatus, bet ir viešasis interesas, todėl jo tinkama apsauga yra įpareigoti rūpintis ne tik nepilnamečio artimieji, bet ir valstybės institucijos bei pareigūnai (CK 3.163 straipsnio 4 dalis), kurie prirėikus turi imtis būtinų veiksmų tam, kad būtų gautas teismo leidimas nepilnamečio vaiko vardu priimti palikimą arba jo atsisakyti.*

Tyrimo metu nustatyta, kad VTAS specialistai nuo pat pradžių vangiai sprendė klausimą dėl palikimo - tikėjo vaiko motinos pažadais, kad palikimą priims, kai tik pagerės finansinė padėtis, tačiau vaiko teisių apsaugos kontrolieriui atkreipus skyriaus dėmesį į pareigą konsultacijomis padėti vaiko įstatyminiam atstovui (nagrinėtu atveju motinai) įgyvendinti paveldėjimo teisę, o prirėikus - pačiam skyriui kreiptis į teismą dėl teismo leidimo paveldėti turtą išdavimo bei turto administratoriaus paskyrimo, specialistai ėmėsi operatyviai spręsti klausimą - motiną nuvedė į savivaldybės Teisinės pagalbos skyrių, kur buvo paaiškinta, kokius moteris turi pateikti dokumentus, kad jai būtų paskirta Lietuvos Respublikos valstybės garantuojama antrinė teisinė pagalba - paskirtas advokatas, kuris parengs dokumentus ir atstovaus byloje. Moteris buvo informuota, kad teismui pratęsus palikimo priėmimo terminą ji galės kreiptis į notaro biurą dėl nemokamų notaro paslaugų suteikimo. Tuomet su VTAS pagalba moteris surinko reikiamas pažymas ir pateikė prašymą valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybai. Konstatuota, kad vaikų paveldėjimo klausimas, kai tėvai vengia kreiptis į teismą dėl palikimo priėmimo ar atsisakymo vaiko vardu, skyriaus turi būti sprendžiamas operatyviai ir tėvai turi būti kontroliuojami, kad atliktų visus reikiamus veiksmus, o iškilus kliūtims, įskaitant finansines, tėvams būtų suteikiamos konsultacijos, kaip elgtis, kad būtų užtikrinti vaikų interesai.

IV. IŠVADOS IR SIŪLYMAI

Tinkamai užtikrinti tarptautiniuose ir nacionaliniuose dokumentuose įtvirtintus vaiko teisių apsaugos standartus yra būtinybė, tačiau kartu ir sudėtingas uždavinys valstybei, o konkrečiais vaiko teisių apsaugos atvejais praktikoje – valstybinei vaiko teisių apsaugos institucijai (Vaiko teisių apsaugos skyriams). Dėl įvairių politinių, ekonominių, socialinių reiškinių valstybės ir visuomenės gyvenime kylant vaiko teisių pažeidimo rizikai ir grėsmėms, tinkamas ir nuoseklus vaiko teisių apsaugos užtikrinimas ir garantavimas turi kartinę reikšmę, o tai reiškia, kad esminį vaidmenį siekiant minėto tikslo atlieka tinkamas, teisės aktais grįstas Vaiko teisių apsaugos skyrių funkcionavimas.

Vadovaudamasis Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymu, atlikęs tyrimą, vaiko teisių apsaugos kontrolierius iširia skunde nurodytas aplinkybes arba atlieka tyrimą savo iniciatyva ir priima sprendimą, kuriame nurodomos tyrimo metu nustatytos aplinkybės, surinkti įrodymai ir asmenų veikos teisinis įvertinimas.

Iš 2013 m. 854 (įskaitant ir dėl Vaiko teisių apsaugos skyrių veiklos) vaiko teisių apsaugos kontrolierės priimtų sprendimų – 130 vykdytinų sprendimų, t. y. reikalaujančių konkrečių veiksmų jiems įvykdyti (imtis priemonių teisės aktų pažeidimams ar veiklos trūkumams pašalinti ir kt.). Atsižvelgiant į sprendimų vykdytinumą, t.y. ir tolimesnę Vaiko teisių apsaugos skyrių veiklą, taip pat tai, kad vieninga teisės aktų aiškinimo ir taikymo bei pasikartojančių klausimų sprendimų praktika patobulintų Vaiko teisių apsaugos skyrių funkcijų vykdymą bei atstovavimą vaiko teisėms ir teisėtėms interesams, siūlytina:

- Vaiko teisių apsaugos skyriams – atkreipti dėmesį į vaiko teisių apsaugos kontrolierės apžvalgoje išdėstytas problemas skyriams vykdant vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugą, įtvirtinto teisinio reglamentavimo neatitinkančius atvejus dėl savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių veiklos bei imtis priemonių ateityje išvengti nustatytų veiklos trūkumų, dėl kurių (gali būti) pažeidžiamos vaiko teisės ir jo teisėti interesai.

- Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai – inicijuoti bei organizuoti mokymus Vaiko teisių apsaugos skyrių darbuotojams aktualiais vaiko teisių apsaugos klausimais, skatinti skyrius tarpusavyje dalintis gerąja patirtimi, sprendžiant vaiko teisių apsaugos klausimus, bei teikti skyriams atitinkamas konsultacijas ir rekomendacijas, užtikrinančias geriausių vaiko interesų atstovavimą.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė

Edita Žiobienė